Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 17.

UREDJUJE: DR. PERDO NIKOLIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 17.

SADRŽAJ:

»Vijenac« izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 30.—

Uprava »Vijenca« nalazi se u zgradi učiteljske škole, Medulićeve ul. broj 30. prizemno desno, a uređuje od 8—12.

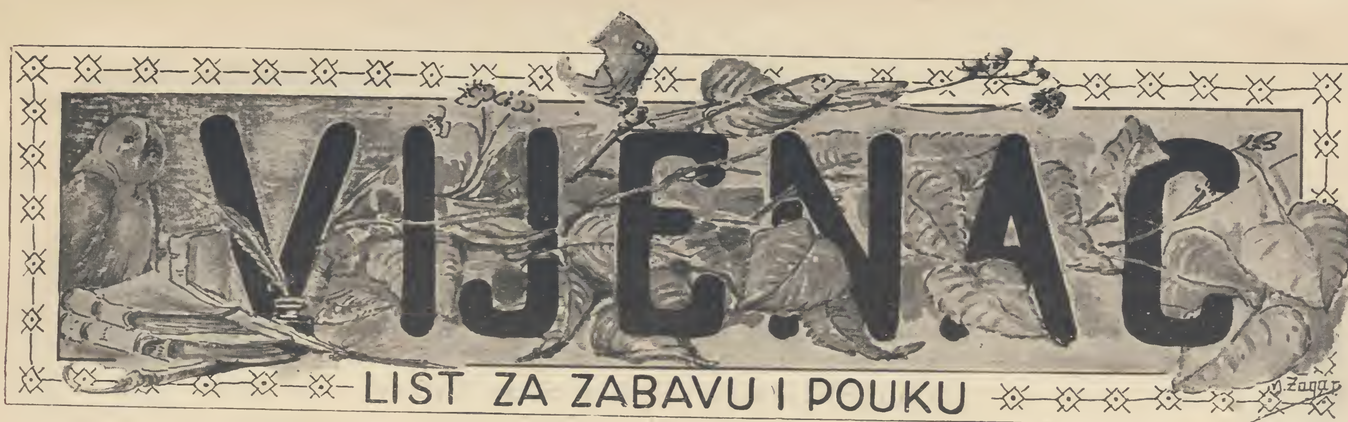
Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu »Vijenca« na broj 34649.

Rukopisi se šalju drn. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Medulićeva 30/I.

OŠTEĆENO

FRANGEŠ-MIHANOVIĆ: FRAGMENT ZDENCA »USKRSNUĆE«

GOD. I. U ZAGREBU 24. TRAVNJA 1923. BROJ 17.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ: POPEVKE

VALI.

VALI za vali se žuriju,
Ne znaju, gde buju stali
Kad bi ja mogel to razmeti,
Kaj se spominjaju vali!

Oni su došli iz dalkoga,
Kada ves svet si počiva,
I tvoju hižu su gledeli,
Koja za krovi se skriva.

Su li na ganjku te videli,
Kak svoje rože zalevaš,
Pak si med njimi kak tičica
Veselo, zvonko popevaš?

Il si se tiho zagledela,
Kam se je gubila reka,
Kak da daljinu si pitala:
Je li on mene još čeka?

Si li me dala pozdraviti,
Vali kad mimo su tekli,
Il si me čisto pozabila?
Kad bi mi vali to rekli!

NOĆ

VRE sunce je zašlo med cmroke,
Med črne, zamišljene cmroke.
Sad noči glediju nas oči
Gliboke, gliboke.

Sad zvezda na vsakoj je grani,
I senja vu oči vsih,
Kaj trudni su krili ju dani
Vu bogih srcih tih.

I veter po čelu nas gladi
Kak svilni, dišeći pram,
I vse, kaj smo imali radi,
Povrnulo pâk se k nam.

Vse, kaj smo pozabiti šteli,
Čez tihi je došlo mrak,
Kaj nismo nit želeti smeli,
Je živo i pri nas pâk.

Kaj tajili mi smo po danu,
Vse noći to vidi oko,
Kaj krili smo v srcu kak ranu
Gliboko, gliboko.

CON SORDINA.

KAK ruke v molitvi
Magnolije v cvetu,
I steza, kaj staje
Pri gustom bosketu.

Oblaček na nebu
Vu zlato zarubljen,
I faun vu senci,
Žalosten i zgubljen.

I pauk na niti,
Koj već se ne njiše,
I park, koji čeka,
Muči i ne diše.

A negdo da dojde
I da se nasmeje,
Vse v suncu bi bilo
I park i aleje.

I šeptanja pune
Rondele i hvoje,
I vesel i faun
— I srce moje.

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

15.

REDLAŽE se visokom saboru, da zaključi: Hrvatski državni sabor na temelju potpunoga prava narodnoga samoodređenja, koje je danas već priznato od svih zaraćenih vlasti, stvara ovaj zaključak:

Svi dosadašnji državo-pravni odnošaji i veze između kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s jedne strane, te kraljevine Ugarske i carevine Austrijske s druge strane, razrješavaju se...«

Kao da se nebo pod grmljavinom prolomilo, nastalo je zaglušno pljeskanje i dugotrajno zanosno odobravanje.

Svaki atom u čovjeku, u zraku, u mrtvom stupovlju i namještaju drhti od života i zanosa. Zastupnici i publika ustaju. Gospođe s galerija siplju cvijeće po zastupnicima i bacaju ga prema predsjedniku. Cijeli sabor, raspaljen oduševljenjem, pjeva svečanim glasom: »Lijepa naša domovino!...«

Iza pjevanja opet pljesak i poklici: »Živila Hrvatska!«, te pljesak, pljesak, pljesak...

Bilježnik Novosel dolazi konačno do riječi i nastavlja:

»Ukida se dakle i ništetnom proglašuje napose hrvatsko-ugarska nagodba (zakonski članak I. od god. 1868.), a isto se tako ukidaju i ništetnima proglašuju svi kasniji njeni dopunjci ili revizije tako, da od danas Dalmacija, Hrvatska i Slavonija ne ima s kraljevinom Ugarskom ni pravno, ni faktično nikakvih zajedničkih državnih poslova!...«

Opet cvijeće, pljesak, klicanje. U dvoranu ulaze generali Šnjarić i Plivelić, podmaršali Mihaljević i Ištvanović. Burni poklici: Živila narodna vojska! Beskrajno pljeskanje. Šnjarić se rukuje s banom Mihalovićem i sjeda uz njega. Povici: Čujmo dalje!..

— »Točka II. Dalmacija, Hrvatska, Slavonija s Rijekom proglašuje se posve nezavisnom državom...«

»Tako je«!... Opet burno pljeskanje. Neke gospođe na galeriji plaču. I neka gospoda otiru oči. Odobravanju nema kraja.

»... prema Ugarskoj i Austriji, te prema modernom načelu narodnosti, a na temelju narodnog jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba pristupa u zajedničku narodnu suverenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području toga naroda bez obzira na koje teritorijalne i državne granice, u kojima narod Slovenaca, Hrvata i Srba danas živi...«

»Tako je! Tako je!«... »Živila Jugoslavija!... Živila Hrvatska!... Živila Srbija!... »Svi ustaju uz burno pljeskanje i beskonačno klicanje...

A vani, na Markovu trgu, glazba svira, narod pjeva, ljudi kliču, stišću si ruke, grle se, plaču, plješću, ljube se, otiru suze i prisižu vječnu vjernost oslobođenoj domovini... Zvona na Markovoj crkvi zvone, a prozori se na sabornici tresu kao od vihora na sudnjem danu...

Sudnji je to dan vjekovne patnje i krivice, a svitanje novog dana slobode i pravde...

— — — Naslonjen o jedan stup u sabornici Cezar je sve gledao, sve slušao, sve osjećao. Je li to zbilja ili je san? Zar je doista doživio taj veliki čas, za kojim su mnoga stoljeća čeznula, o kom je narodna duša vječno sanjala... Zar doista on, Cezar, sve to vidi, i čuje; zar to on doista prisustvuje najvećem događaju u historiji hrvatskoga naroda u osam stotina godina?... Jednom od najvećih događaja svjetske historije uopće — jer slom Austrije ne znači manje nego slom Bizanta pred stoljećima?... Ali eno gle, ljudi plješću, cvijeće se siplje, dvorana ječi od poklika, kroz zatvorene prozore dopiru zvuci glazbe, čuje se pjevanje »Lijepe naša«... Sve je to zbilja... sve je to istina... Gle, grudi mu podrhtavaju od uzbuđenja, koljena klecaju, ruke se tresu... što je to?... ah, niz lica mu kaplju vruće suze... suze sreće, zahvalnosti i ganuća...

Sve je to bilo tako lijepo i veličanstveno. Bio je to momenat, na kom se okreće historija za čitava stoljeća. Samo za taj momenat vrijedilo je živjeti...

Duboko potresen, pun sreće, osjećao je Cezar, kako mu krv naglo struji žilama, činilo mu se, da je silno lagan, da ga nešto odiže od zemlje, da će sad na poletjeti nekud u visinu...

I kao kroz san slušao je, kako Pribićević govori, te je samo na mahove razabirao smisao njegovim riječima:

»... Treba naročito da se naglasi, da u toj zajedničkoj državi Slovenci, Hrvati i Srbi imadu da budu potpuno jednak faktor... Ne radi se o tome, i ne može i ne smije se raditi o tome, da se u tom jedinstvenom narodu pojedini dijelovi majoriziraju ili nulificiraju... Jer, visoki sabore, kad bi u svijesti makar jednog i najmanjeg dijela našega naroda, kad bi se u toj svijesti mogla da uvriježi bojazan ili sumnja, da u toj zajedničkoj državi svaki dio našega naroda ne bi imao bilo jednaku zaštitu,

bilo jednaki suverenitet... onda bi ta sumnja izazvala stanje, koje bi značilo jednu slabost naše nove države... i u toj slabosti tuđinski narodi... našli bi snagu za sebe...«

Da, da, sve je to živa istina, i sve, što su drugi govorili, prije Medaković, poslije Pavelić, sve je to tako lijepo!... Bože dragi, kako su danas svi ljudi dobri i plemeniti, kako svi jedno misle i osjećaju!... Zašto to ne bi uvijek moglo biti tako?...

Onda su došle gospođe i dale zlatninu na oltar domovine. Prije nego su ušle, čulo se glasno mrmljanje među zastupnicima, a naročito među nekadanjom opozicijom: »Ne treba ih puštati!... To su one iste, koje su sabirale za Zitin dom!... Sramota!...»A drugi su ih mirili: »Mir gospodo!... Sve treba zaboraviti!... Mnogi je griješio u dobroj vjeri!... Pustimo ih!...«

I napokon su ih pustili — — —

Onda su se zastupnici digli i s vladom na čelu otišli u Markovu crkvu, da zahvale Bogu na tom velikom danu. Galerije su pljeskale, netko je odozgo nešto vikao, ali nitko nije tome obraćao pažnje... Neki su zastupnici s balkona objavljivali narodu saborske zaključke, drugi su držali govore, dolje se klicalo, pjevalo, pljeskalo, glazba je svirala hrvatsku himnu, čula se svečana pucnjava topova... zrak se tresao, kao da je lava provalila iz vulkana...

Neopisivi momenat!...

A poslije mise zaključena je svečana saborska sjednica iza govora zastupnika Radića, i zapisnik smjesta ovjerovljen... Svi će se podnesci riješiti na narednoj sjednici, koja će biti sazvana, kada to potrebe uzištu...

Kada to potrebe uzištu!...

...Kad se Cezar nošen beskrajnom strujom svjetine stao spuštati prema Kamenitim vratima, bio je nešto smućen. Ona epizoda s gospođama unijela mu je disharmoniju u dušu. Dakle ipak ni ovaj momenat najvećeg praštanja nije mogao izbrisati sve grijehe i zamjerke prošlosti!... Zar će se i u novoj, slobodnoj državi nastaviti stare kavge?... Ne bi li najljepše bilo, da se oni, kojima je savjest teška, povuku u zatišje, da se pokaju za grijehe i izvrše pokoru?... A mlada, čista, svijetla generacija neka stupi naprijed, neka se baci na posao i postavi čvrste temelje novoj državi u ljubavi, pravdi i poštenju!...

Tu i tamo zaustavljali se ljudi u grupama i raspravljali, klicali, pjevali; — nikomu se nije dalo kući, a bilo je već jedan sat prošlo...

Na uglu Kamenite ulice sretne Feđu, koji si je teškom mukom krčio put kroz svjetinu.

— Ej, Feđa, kuda?, doviknu mu Cezar.

Feđa mu mahnu rukom na pozdrav i protura se do njega. Ogledav se okolo, sagnu se k Cezarovu uhu i šapne:

— Braco, zlo je...

— Što je?, trgnu se Cezar neugodno dirnut.

— Pokušali su orobiti poštu... Vojni magazini gore... Sva je Hrvatska u plamenu revolucije...

Cezar osta kao okamenjen. Feđa je već bio daleko. Gurao se dalje prema saborníci. A Cezara, odsutna svijesću, nosio je ljudski val dalje...

Na izlazu iz Kamenitih vratiju u Dugu ulicu sabrala se oveća grupa ljudi oko jednog čovjeka, koji je žestoko gestikulirao i upravo završavao svoj govor:

— »...i tako je, hvala jedino našoj dičnoj braći Srbima, došlo do rasula ove trule nakaze, koja se zvala Austro-Ugarska. Zato, braćo, kliknimo svi u jedan glas: Živila hrabra srpska vojska! Živila Srbija!«...

— Živila Srbija! Živila!... zaori iz sviju grla.

Cezaru se učini govornikov glas poznat. Teška ga slutnja obuzme. Obiđe oko grupe, da pogleda govornika s lica. Bio je ovisok, trbušast gospodin, ćelave glave, s koje je otirao rupčićem znoj... Cezar ostane zapanjen: bio je to — predstojnik Sava Stojanović!...

(Nastavit će se).

NAJBOLJA METODA

OKUŠO sam tri metode,
Što k djevojke srcu vode.
Najpre stadoh mudrost liti,
Do zvijezda se umom viti;
Prikazivat zgode davne,
Historije ljude slavne.
Ali mirno sluša djeva
Dosadno joj, pa i — zijeva...

Tad uz liru stadoh žice
Prevrćati poput ptice,
Kad u punom cvijeća maju
Ljubav pjeva u svom gaju
Dozivljući svoje milje,
Da mu dođe pod okrilje:
Djeva pazi puno više,
Okom sijeva i — uzdiše...

Trećeg puta, mudrost, liru,
— rekoh— pusti sad na miru:
Po bećarsku zatamburaj,
Ne bi l' curu digo u raj!
To izvrših, pa se skoči'
Grlit, ljubit usta, oči:
Sretnoj djevi oko bljeska,
Na njem s milja suza ljeska.

Stipan Banović.

POENTA NA ULICI

Napisao FILIP ROSET (Vif Marjanović)

KIŠA . . . Vani je bilo blato. Kiša je dosadno sipila već čitav dan i monotonost, kojom se to događalo, razdraživala bi ljude do neke bolesne, nemoćne srdžbe. Ivan Ivanović zatvorio je željeznu kapiju i uputio se bez stalnoga cilja s Vasiljeva ostrva u grad.

— Pa čemu to sve skupa? — Ivan Ivanović zagazio je nepažnjom u blato. Sad ću opet u grad, vrludati bezglavo ulicom. a onda, ću se opet gladan i umoran vratiti kući. Najbolje, do odmah okrenem. Daaa . . .

Međutim je pošao dalje. Na križištu ga upozorila neka baba, da se nedaleko kuće Tihona Sakača nalazi mlaka krvi onog mladog študenta, koji se prošlu noć ustrijelio.

— Tako. A šta se mene ta mlaka krvi tiče?. . . To meni samo . . . smeta. A onda . . . Ipak je strašno . . . Ovako samo, mlad . . .

Ivan se Ivanović zgrozio i na jedan čas osjeti strašnu slabost. Tada pospješi korake, tjeran sve nekom osobitom radoznalošću, da vidi »stanovito« mjesto.

Kiša još nije sasvim isprala krv, kraj koje je ležao komadić vate.

S tim neugodnim dojmom pošao je Ivan Ivanović dalje.

— Glavno je, da ja danas ulovim Natašu. Ne ide bez toga. Nikako. O svojim stvarima nemam naprosto nikakav unutrašnji kriterij. To je ono . . . Da . . . Ali . . . Strašna je ona mlaka. Sasvim kao kad zakolju svinju. I ona vata. To su valjda zaustavljali krv. . . ?

— Ne ću Nataše uopće ni naći. Ta kako bih? Pred dva mjeseca sastao sam je u šest sati i pet minuta kraj Preobraženske katedrale. Dobro. Tada sam se sjetio, da ona pomaže svome ocu u uredu i idući kući prolazi kraj Preobraženske katedrale. I to je dobro, premda ona može i drugdje proći. Ali zašto bih je ja danas, dva mjeseca nakon toga, morao opet susresti?

— Ne. Jednostavno ću zaklopiti kuvertu i baciti je u listovnu žaru. Ta na koncu niti književnik Pjotr Erastović, iako je redaktor, nije Bog. A lako je to. Jednostavno ću zažmiriti i pustiti list da padne u žaru.

Ivan je Ivanović ponovo zagazio u blato.

— Prokleta kiša! Da. Do đavola, da ja nemam nikakvog kriterija, tako nekako . . . onog unutrašnjeg. Ono je užasna glupost. Ne mogu se blamirati. Ta Pjotr Erastović očekuje nešto od mene . . . I Nataša mi je to rekla. Daaa. . . .

Ivan je Ivanović odjedared opet došao na »misao«; onu misao, zbog koje se on znao pred sebe tiho smijuckati.

— Onaj trokut. . . ono je nešto posebno čudnovato. To bi se dogodilo, recimo, u kojoj francuskoj komediji, ili tako. . . Ali ja, Ivan Ivanović, koji vežem tako nespretno kravatu . . . što, ja sam jedan vršak onog trokuta . . .

* * *

Drugi vršak toga »trokuta« bio je gospodin književnik Pjotr Erastović. To jest, tako si je to predočivao Ivan Ivanović. I to s razloga toga, što je po prilici prije dva mjeseca posjetio u »posve službenoj stvari« (nosio mu je svoje djelo, dabome) Pjotra Erastovića i onda. . . no, onda najprije iz one »službene stvari« nije bilo ništa. Ali onda se iskonstruirao ovaj »posve čudnovati trokut«.

Ali najprije da upoznamo duševno stanje u jednom »određenom smjeru« našeg junaka u onom momentu, kad je trokut dobio treći vršak.

Ivan Ivanović poznavao je Nataliju Fjodorovnu kojih sedam godina, tojest sedam godina je s njom od vremena do vremena razgovarao i to od svog djetinstva do neke stanovite dobi, kad se to poznanstvo zbog nekih nevažnih razloga potpunoma zapustilo. I ovo stanje, u kojem se to poznanstvo nije gojilo, potrajalo je dvije godine. A jednoga dana Ivan Ivanović (bilo je to onda pred Preobraženskom katedralom) dakle Ivan Ivanović, koji je sedam godina osjećao za Natašu Fjodorovnu neku određenu simpatiju (pače jednu vrlo određenu simpatiju) i onda u roku od dvije godine tu simpatiju nešto ohladio — — opazi opet pred sobom Natašu.

U tom se momentu Ivan Ivanović osupnuo. Eto, odjedared iskrsnu pred one kratke crne kose Nataše Fjodorovne, koje su ga tako smućivale. On se dakako vanredno uzrujao i dok je brzo posegnuo za šeširom (kod tog je prihvatio obod šešira), već je to sve prošlo kao . . . kao panorama. Ostala mu slika, kako je Nataša lijepo odzdravila, kako se nasmiješila i kako je to opet sve nestalo.

Ivan Ivanović smatrao je već to samo po sebi nekim dagađajem. Pače jednim prilično važnim događajem. (Ivanu Ivanoivću prolazili su dani jednolično kao zrna od krunice).

No najljepše tekar dolazi. Istoga dana polazi Ivan Ivanović Pjotru Erastoviću u »službenoj

stvari«. (Osobito čudnovato, što kod njega padaju dva važna događaja na jedan te isti dan!) Sada se događa ono izvanredno.

Pjotr Erastović ne poznaje Ivana Ivanovića nikako, a Ivan Ivanović književnika Pjotra Erastovića tek »oficijelno«. Ivan Ivanović kod ulaza u stan velikog književnika ima, dakako, silnu tremu, i da nekako sve skupa zaboravi, on u zadnji čas intenzivno pomisli, tojest promrmlja tiho preda se riječ:

— Nataša . . .

Međutim Pjor Erastović razgovara s Ivanom Ivanovićem posve obično, naime tako, kao da on i nije veliki književnik, već posve običan čovjek. Govori, recimo, o vremenu, propitkuje se u Ivana Ivanovića o zdravlju i sve tako fino, da se na koncu Ivan Ivanović stidio, što mu je došao dosađivati u onoj »službenoj stvari«. I Ivan Ivanović dolazi do zaključka, da je upravo tako kao Pjotr Erastović morao izgledati Goethe. Dakako, po načinu . . .

A onda Pjotr Erastović posve nehajno, kao da to nije ni najmanje čudnovato, odjedared nabaci:

— Ne poznajete li vi moguće gospođicu Nataliju Fjodorovnu?

To pitanje bilo je za Ivanovića po prilici kao grom iz vedra neba.

— Na . .. ta . . . šu . . . ? izmuca on, potpunoma uvjeren, da bi se na četvrtom slogu toga imena (naravski, kad bi postojao!) zagušio.

— Da. Nataša mi je pripovijedala o vama . . .

— Tako . . . Nataša . . . prošapće Ivan Ivanović i kod same pomisli, da je Nataša govorila o njemu, obli ga neki val topline. — —

— A zapravo je to sve skupa nešto . . . genijalno . . . Jedan izvanredno duhovito sastavljeni trokut . . . Pjotr Erastović, stari književnik, Nataša, mala ptičica, i ja, Ivan Ivanović, mladi nadobudni književnik ruski... Hohohoho! Pjotru Erastoviću, vidjet ćemo se još!

Tako je mislio Ivan Ivanović, kad je Pjotr Erastović zatvorio za njim vrata.

* * *

— Ne, onaj trokut... mislio je opet Ivan Ivanović, kad se primicao Preobraženskoj katedrali.

— Kako bi to bilo uopće lijepo, da susretnem Natašu. A na koncu — nju bih trebao najprije moliti za dopuštenje, da onu stvarcu uopće smijem štampati... Mogla bi inače i zamjeriti, kada se upravo tamo o njoj radi... Dakle, ne... to sam ja zapravo ošinio ono svoje... donkihotsko... No svejedno, Nataša je objekt te ljubavi...

Ivan Ivanović je stao i promatrao mokri pločnik, koji se pod električnim svijetlom sjao kao zlato.

— Čudno. Eto, ja sam si potpuno svijestan, da Nataše više ne volim...

Ali onda prošapće odjedared pred sebe.

— Nataša. Mala... — Do bijesa! Ta zar ću opet čitavu onu donkihotsku pustolovinu ponoviti?

I sada Ivan Ivanović više nije nikako mogao razlučiti, da li traži Natašu samo u »službenoj stvari«, da je upita, je li smije poslati »onu stvarcu« Pjotru Erastoviću, e bi je odštampao u svojoj reviji, ili... ili je on htio vidjeti Natašu samo onako ... iz duboke privrženosti.

Ivanu se Ivanoviću sve to nekako gadno vrzlo glavom, nesređeno.

— Pa šta ja uopće ovdje čekam? Već mi voda probila kroz cipele, a situacija je strašno smiješna. Čemu se ja to uopće ponizujem, da, ponizujem, i čekam u tako glupoj poziciji na jednu ženu? Bacit ću pismo s novelom jednostavno u žaru.

Ali kad je Ivan Ivanović došao do pošte, već se predomislio.

— Ne mogu riskirati. Još ni kod jedne stvari nijesam bio u takvoj sumnji. Moram Natašu naći...

Ivan se Ivanović vratio i pošao polagano prema uredu, gdje je bila Nataša. Obuzimalo ga čuvstvo potpune duševne dezorijentacije.

— Još nije šest sati...

— Eeej! Ivane!

Ivan se Ivanović okrenuo, u prvi čas obradovan, što se onaj sivi, dosadni slijed misli u njemu na čas prekinuo.

Ali onda odmah:

— No... da... ali sad mi je to baš nezgodno ... Mogla bi, eto, upravo sada Natalija Fjodorovna proći.

— Zdravo, Dmitriju... pozdravi Ivan Ivanović rastreseno... — Znadeš... imadem posla kod Andreja Bukuvina...

I Ivan Ivanović uđe u knjižaru Bukuvinovu, kupi biljeg za deset kopejki i (po pravu slobodnog građana) razgleda novine.

— Znadete, ja ne ću... Ja samo tako... ispričavao se Ivan Ivanović, kad mu se namještenik ljubezno približio. A onda izađe.

— A bilo bi dobro, da osobno pođem do Pjotra Erastovića. Ima više forme.

Ivan je Ivanović tvrdo odlučio, da pođe kući. Pošao je prema Vasiljevu ostrvu, ali je kod prvog križišta stao.

— Zar ima smisla, da sad odlazim, gdje sam tako dugo čekao? Ta bilo bi smiješno, da bacim list u žaru, a onda susretnem Natašu.

Kod toga mu prođe glavom, da će se upravo tako i dogoditi.

— Bilo bi zaista smiješno.

Naslonio se na kandelabar kraj Preobraženske katedrale.

— Eto, to sve skupa nema smisla... ja idem kući...

I on, neprestano govoreći »Ne ću, ne ću...« pošao je prema pošti. Ali onda mu sve nekako bilo, da i m a n e š t o u n j e g o v o j r u c i, što će drugačije odlučiti. Tako došavši do listovne žare, on je »duševno zažmirio« i bacio list. A u tom mu se trenutku pričini, da je nešto vanredno izgubio, što se više nikada ne može popraviti.

— Sada... kakva bi to bila igra sudbine, da je sada ipak sretnem... Ali to je nemoguće... To jest u jednom s p e c i j a l n o m slučaju... — —

Ivan Ivanović prolazio je kraj parka na Vasiljevu ostrvu, koji je sada podveče bio pust.

— Čudo bi bilo, da ovdje uopće koga sretnem ... a kamo li... Dakle stvar je svršena... Tojest ... — Ivan Ivanović čuo je korake — sada... da ja koga poznatog susretnem... u ovom specijalnom slučaju, t o b i b e z u v j e t n o b i l o č u d o.

— Pjotr Erastović...

Ivan Ivanović čuo je, da je netko izgovorio to ime i da je taj »netko« bio on sam. Prepoznao je književnika po njegovim velikim košćatim naočarima. A uz književnika išla je još neka osoba.

— Oooo, gospodin Erastović u društvu jedne dame? mislio je u Ivanu Ivanoviću onaj drugi »ja«, koji se naučio svaki dan prati i češljati i tako...; no onaj pravi »ja«, onaj njemu samome sasvim poznati »ja« zabavljao se u tom momentu jedino s činjenicom, da se tu događaju nadnaravne stvari.

A onaj posve formalni »ja« u njemu govorio je dalje, da bi sad bilo dobro pozdraviti Pjotra Erastovića, pače da bi to sada bilo izvanredno dobro učiniti, tako... s obzirom na onu damu na njegovoj strani.

(— Gle ti tog starog ugursusa, mislio je taj »ja«). No onaj drugi »ja«, onaj prijatan »ja« nije mogao da se nadivi »kombinaciji«, kako sada »plovi« jedan list na adresu gospodina Pjotra Erastovića... a on, tojest Pjotr Erastović nema o tome pojma... dok je naprotiv on sam, Ivan Ivanović, u tu stvar vrlo dobro upućen; taj »ja« je dalje mislio, kako se, eto, ta »stvar« o onoj noveli mogla mnogo jednostavnije riješiti, tojest usmeno. Uopće, taj »ja« je vidio, da bi se u ovom susretu mogle naći hiljade zaista »izvanredno duhovitih« i »genijalnih« kombinacija... I onda... trokut...

Onaj formalni »ja« u njemu skinuo je vanredno uljudno šešir (»pače bezobrazno uljudno«, smješkao se taj »ja«).

No sada se zbilo ono, zbog čega je Ivan Ivanović nazvao taj susretaj »poentom na ulici«, zbog čega mu se pričinilo, kao da je doživio nešto gotovo »iznad razuma«, tako nešto, što je kao telepatija, ili tako...

Pjotr Erastović, nonšalancijom priznatog čovjeka nije odzdravio, ali zato je dama na njegovoj strani to ljubeznije kimnula glavom. (»Vrlo otmena dama«, mislio je moguće tisućinu sekunde Ivan Ivanović. Sekundu kasnije bio je Ivan Ivanović svijestan, da je pokraj njega prošla — o ruci Pjotra Erastovića — »mala ptičica« Natalija Fjodorovna.

MARIJA MAGDALENA

DRAMA U TRI ČINA S EPILOGOM

Napisao FRAN GALOVIĆ

TREĆI ČIN.

GOLGOTA.

Crne pećine i nekoliko kržljavih stabala ispuniše čitav kraj. Teška, zadušljiva žega prodire u zemlju i u kamen, a nepomično, sažgano granje miruje i izdiše. Tri crna, golema križa zabiše se u zemlju i stoje ovdje kao tri strašne, grozovite utvare. Na njima su razapeta tri krvava, blijeda tijela, što šute u strahoti beskrajnih bolova. — Šareno klupko naroda mota se oko stratišta, koplja rimskih vojnika gore u suncu, a ono jato nemoćnih jadnika stisnulo se podno srednjega križa čekajući spasenje. Krvave, bolne oči ovih bijednih dižu se u visine k Njemu i traže nešto, ali odgovora nema. — A sunce je sve groznije i teže, kanda želi spaliti i uništiti sve.

Prije nego se zavjesa digne, čuju se divlji povici i smijeh razbješnjele gomile. Strasti su podivljale i kipe u vatri sunca i krvi.

M a r i j a M a g d a l e n a :

(stoji među svjetinom, a ruke joj se dižu prema srednjem križu. Glas joj promuklo vapi prašnim vazduhom i probija viku puka):

Zar ne vidite?... Gledajte mu oči,
Gdje zalijeva ih znoj i oganj sunca,
I zar vam one sveđ ne kazuju,
Da pravedničku krv ste prolili!...

(Okreće se k nekima.)

Vi, što ste granje preda nj bacali
I haljine, kad ušao je k vama,
Milosrđa zar u vas više nema
Ni ljubavi?... Pa zašto — ?

(Ruke joj klonu).

Sve je zalud...
I moje riječi padaju na kàmen...
Izgorješe... i već ih nema nigdje...

Prvi farizej:

On car je bio cielog Izraela,
Pa neka siđe s krsta! Evo! Čekam!
I svi ćemo ga vjerovati mahom!

Drugi farizej:

Pomagao je uviek drugima,
A sebi samom ne može pomoći!

Treći farizej:

Nek pomože mu Bog! Ta, uzdao se
U nj govoreći: ja sam božji sin!

Prvi farizej:
(prema Isusu):

Ti, koji crkvu sam razvaljuješ
I za tri dana opet načinjaš
Pomozi sebi! Siđi s krsta! — Gle!
Zar ne možeš? — A božiji si sin!

(Bučan smijeh.)

Drugi farizej:

I krunu imaš! Čitava Judeja
Proglasila te carem! Što ćeš više?!

Marija Magdalena:
(očajno):

O, Gospode! Ja vjerujem, al zašto
Sve ovo puštaš?... Da ih ne smrviš
U strašnom gnjevu?!...

Isus
(otvorio je oči i govori mirnim, dalekim glasom):

Kćeri Sionove,
Vi ne plačite za mnom, neg' za sobom
I djecom svojom, jer već idu dani,
U koje će se reći gorama
I bregovima: pokrijte nas!...

Prvi farisej:

Zar mu
Sve muke usta još ne svezaše,
Već udilj huli?!

Drugi farisej:

Ne će dugo!

Treći farisej:

Gledaj!
Problijedio je vas!

Prvi rimski vojnik:

A što ćemo
S tom haljom slavnog cara judejskog?

(Digne sa zemlje haljinu.)

Drugi rimski vojnik:

Podijelimo je!

Treći rimski vojnik:

Kako? Ne možeš!
Šivèna nije, već izàtkana
Sva s vrha do dna.

Prvi rimski vojnik:

Daj! Razderi je!

Drugi rimski vojnik:

Ne! Već da za nju kocke bacimo!

Treći rimski vojnik:

Pa dobro! Daj!

(Kockaju se.)

Prvi rimski vojnik
(Isusu):

Dal' vidiš, silni care,
Za purpur tvoj se kocke bacaju,
A ti se s trona svojeg ne mičeš!...

Prvi rimski vojnik:

Tri!...

Drugi rimski vojnik:

Četir'!...

Treći rimski vojnik:

Dva!...

Drugi rimski vojnik:

I ja je dobih, evo!...

Prvi rimski vojnik
(baci ljutito kocke):

Ah! Nemam sreće!

Treći rimski vojnik:

Ni ja!

Isus
(ugaslim šaptom):

Žedan sam!

Prvi farisej:

Zar božji sin ožednjet zna ko i mi?

Drugi farisej:

Učini čudo, tî, što tisuće
Nahranit znadeš!

Drugi rimski vojnik:

Da se odužim
Za haljinu!

(Napuni sunđer octa i nataknuvši ga na trsku prinese ga k ustima Njegovim.)

Zar ne ćeš? — E, dakako,
Za cara nije ocat! — Što ću ti!

Treći farisej:
Pretvori ga u vino ko na svadbi
U Kani galilejskoj!
(Smijeh.)
Pokarat će te Bog za ovaj grijeh,
Jer njegova se krv po ulicama
Izgubit ne će, kad se prolila!

Marija Magdalena:
Narode!

Glasovi iz puka:
Krv njegova nek na nas padne sve,
Na djecu našu!

Prvi farisej:
Neka padne samo!
Zar i sad jošte da se plašimo?

Marija Magdalena
(Ivanu):
Bar ti mu reci! . . . Volio je tebe! . . .
I ne će odbit molbe . . . Neka saspe
Grom pravedni na čela bezbožna,
Da vjeruju i vide, tko je on! . . .

Ivan:
A njegva riječ . . .

Marija Magdalena:
Gdje?

Ivan:
Na večeri!

Marija Magdalena:
Na rastanku?

Ivan:
Da. — Mir vam ostavljam
I mir vam dajem — tako zboraše! . . .
I ne dajem ga, kako svijet daje,
Da ne plaši se srce vaše. Idem
I doći ću vam opet. Radujte se,
Jer odlazim i velim: idem k ocu!

Marija Magdalena:
Al ovu krv na čelu pogledaj,
I smrtni grč, u grozi bolova
Što steže tielo, dere put i žile! . . .
(Baci se na koljena pred Mariju).
Ti mati si mu! . . . Svaki drhtaj bola
I rane žar i plačni uzdisaj
O tvoje srce kuca! . . . Ne čuješ li? . . .
Vaj kako strašno udara i zove
I smiri se, pa opet navali
Ko glas oluje, kao jeka mora! —
Božanska snaga spalila bi sve,
Da rekneš samo riječ! . . .

Marija:
(stajala je doslije mirna u tuzi kraljevskog veličanstva između Marije Jakovljeve i Salome, a sada pogleda Mariju Magdalenu i progovori polako):
Kćeri moja,
Ti slušala si besjede mu mnoge,
Pa čemu tražiš ono, što se ne smie
Zaželjeti! I moje srce puca,
I čini mi se, da će prepuknuti,
Pa ipak, evo, stojim, čekam čas,
Da ispuni se, štono biti mora!

Marija Magdalena:
Ja vjerujem i znam, da želio je
Svršetak ovaj, ali kad ga vidim
Na krstu tome . . . onda . . ja ne mogu . . .
I sve je puno krvi . . . sunce . . . nebo
U jednom valu krvavome gori! . . .
(Klone na kamen.)

Prvi farisej:
(Mariji Magdaleni):
Sve molbe tvoje slabo pomažu,
Jer sin je Božji zaspao i sanja
O judejskom carstvu!

Drugi farizej:
Viši je
Od Iruda i rimskog Cezara!

Treći farizej:
(pakazujući natpis na križu):
Tek ovaj natpis valjalo bi skinut
I popraviti. Sam je rekao:
Ja judejski sam car!

Prvi farisej:
Što pisah, pisah! —
To reče Pilat. Neka bude tako!

Drugi farizej:
Al gdje su oni silni gubavci
I kljasti, sliepi? Nema l' nikoga,
Da vidi priesto svoga proroka
I učitelja?

Treći farizej:
Gdje su učenici? —
Zar samo jedan vjeran ostade?

Prvi farizej:
(porugljivo):
Zaboravljaš na ovu bludnicu,
Pred njegov priestol što se spustila,
A nadala se postat caricom
I vladati nad zemljom judejskom!

Drugi farizej:
Da, sad je kraj i vladanju i carstvu!

Treći farizej:
I gasne život silnog Mesije,
A nema oca, da mu pomogne! . . .
(Svjetina se smije. Dolaze nove skupine i obilaze oko križeva.)

Drugi muškarac:
(prvome):
Što veliš sada? — Vjeruješ li još?

Prvi muškarac:
Jest. Vjerujem.

Treći muškarac:
I da će ustati?

Prvi muškarac:
Jest. I to.
Gle! Ti jedini si taj!

Prvi muškarac:
Pa makar i to!

Drugi farizej:
Bolje bi ti bilo,
Da šutiš...

Prvi muškarac:
Je li?

Prva žena
(farizejima):
Pa da lakše onda
Svoj poso opet tjerate ko dosad!...

Treći farizej:
Koliko vas je takih?

Druga žena:
Možda više
No ti i slutiš!

Prvi farizej:
Misliš?

Prva žena
(pokazujući narod):
Pogledajte ih! —
Zar prava to je radost? — Pijani su
Od krvi i od vaših besjeda,
Pa ne znaju, kud idu!

Prvi farisej:
Čuvaj se,
Jer danas nije Jerusalem vas
Zanesen ko onda, kad je ušo
Na magarici u grad...

Drugi farizej:
Jedna riječ,
I srnut ćete svi niz brdo ovo,
A kamenje će vašim tragom padat!

(Nastane buka. Iz uznojenih, crvenih lica izbija mržnja i divlji bijes. Neki prijete ženama i prvome muškarcu).

Prvi razbojnik:
(krikne iza glasa):
Ah!...

Glasovi iz puka:
Čujte!... Šta je?...

(Sve se glave okrenuše prema onoj uzvisini s križevima.)

Prvi razbojnik:
Ja ne mogu više!...
Utucite me, il me skinite
Sa krsta ovog!...

Prvi farizej:
(porugljivo se smije):
Gle! — Zar tako boli?

Drugi farizej:
Gdje car tvoj trpi, zašto ne bi i ti
Sve muke poput njega snosio?

Prvi razbojnik:
(okrenuo se k Isusu, i kroz stisnute zube prodire jad neizmjernih muka):
A tko si?... Zbori! — Jesi l' Bog il' đavo? —
Što nosiš? Da li blagoslov il kletvu?
Puk naziva te svojim Mesijom!
I ako jesi Hristos, spasi nas!
Pomozi sebi a i nama sada!...
Ti šutiš, evo!... Ne možeš! Prokletstvo
Nek padne na te!... Lažo! Proklet budi!

Drugi razbojnik:
Ne bojiš li se Boga, kad si i sam
Rad grieha svojih tako osuđen?
Mi osuđeni još smo pravedno,
Jer primamo po svojim djelima!
Zaslužili smo ovo, ali on
Zla nikakva učinio još nije!

Prvi razbojnik:
(bijesno, razjareno):
Zaslužili smo! Je li? — Neka spase
Nas pa i sebe! Zlotvor je ko i mi!
I jednaki smo sada!

Drugi razbojnik:
(Isusu):
Gospode!
Spomeni me se, kadno uđeš jednoć
U carstvo svoje!

Isus:
Zaista ti kažem:
Još danas sa mnom biti ćeš u raju!

Prvi farizej:
U raju zar?

Drugi farizej:
Baš liepo!

Treći farizej:
(drugome razbojniku):
Raduj se!
Kraj božjeg će te sjesti priestolja!

Prvi farizej:
Al valja biti strpljiv!
(Prvome razbojniku.)

Eto, gledaj!
Tvoj drug će u raj ući jošte danas,
A ti se buniš!

Drugi farizej:

Prije nego suton
Na polja padne, carstvo nebesko
Pojavit će se, puno vječnog sjaja.

Treći farizej:

Car judejski će s razbojnikom doći
Na svete dveri! Sedam korova
Na koljena će pasti!

Marija Magdalena:

(pridigla je glavu):

Čuješ li? ...
O, čuješ li tu hulu, Gospode,
Što pogana je usta bacaju
Sprem neba ovog, suncem sažganog?!

Isus:

(digao je pogled u vis):

Oprosti, Oče, ne znaju, što čine!

Marija Magdalena:

O, kako možeš?! —

Ivan:

Miruj!

Prvi farizej:

(porugljivo):

Prašta nam!

Drugi farizej:

Prem milostiv je!

Treći farizej:

Kako ne bi! Caru
I dolikuje tako!

Marija Magdalena:

(drhtavo):

Gledajte ga!
Sad zborit želi. Pogled obara!

Marija:

Moj sine!

Isus:

(blago):

Ženo!

Marija:

(zadrhtala je sasvim lako i malo pridigla ruke):

Slušam!

Isus:

Evo ... gledaj! —
Tu stoji sin tvoj!

(Pogled mu se ustavio na Ivanu.)

Evo, mati tvoja!

Marija:

(gleda ukočeno u one velike oči):

Zar sada će — ?

Marija Jakovljeva

(prihvati je nježno):

Da pođeš otud?

Marija:

(tuga je savlada samo jedan čas, i ona se opet uspravi):

Ne!
On molio je oca svojega,
Da mimo njega čašu tu pronese,
Al njegova da bude vječna volja!

Salome:

Gle, sad će smrt —

Marija:

Ja ovdje ostajem!

Marija Magdalena:

Zamutilo se svietlo zjenica!
Pomozite! ...

Prvi rimski vojnik:

(dođe bliže križu):

Ne, nije mrtav još,
Jer prsi mu se dižu ...

Prva žena

(gledajući niz strminu):

Gledajte!
Na zapadu se javlja crni oblak,
Vas krvav ...

Prvi farizej:

(gleda je prezirnim rugom):

Znaci smrti njegove
Na Jerusalem domala će pasti!
Zar ne bi i to još? ... Da vidimo,
Gdje ubili smo sina pravednosti! ...

(S desne strane dolazi Marcelo s Josipom iz Arimateje i nekoliko vojnika.)

Marcelo:

Je l' mrtav?

Prvi rimski vojnik:

Nije. Al će domala! ...

Marcelo:

Kad umre, tielo s krsta skinite
I predajte ga ovom čovjeku ...

(Pokaže na Josipa iz Arimateje.)

Prvi farizej:

(stupa pred Josipa):

A što će ovaj?

Marcelo:

Zar te pitah štogod?

Prvi farizej:

Ne velim tebi ništa, gospodaru,
Al ovaj bješe njegov učenik,
Pa što će ovdje?

(Nastavit će se).

RATNI DOJMOVI

Napisao VIKTOR KRALJ

(Nastavak)

to se ču kroz topovsku i pušćanu vatru slabi, upravo prigušeni ruski »urá«, koji dolazaše s našeg desnog krila — znak, da je protivnik kod susjedne satnije stao jurišati. I opet ponovni dugotrajni »urá«, koji dolazaše sve bliže. U tili čas prestade svaka pucnjava; svi, i mi i Rusi, napesmo uši, da čujemo, što se to tamo zbiva. Ponovni isprekidani »urá« pomiješan s nekom neobičnom grajom dopiraše do nas. Sva ta prigušena vika, koja dolažaše iz tisuću strahom sapetih grudi, bijaše tako tjeskobna, tako neprirodna, kao da su se svi ljudi, izmoreni i izranjeni, urotili protiv svoga božanstva grozeći mu se radi pretrpljenih muka i nevolja, premda dobro znadu, da dostaje tek jedan mig njegov, da ih sve satre u prah. »I neka!« — viču oni dalje svoj grozni »ura«. »Bolje, da nas satre sve u prah, već da se patimo ovako uništavajući svoj i svoje nedužne braće život«. — Ali božanstvo šuti. Šuti kao zaliveno, kao da se stidi odgovoriti ispaćenom čovječanstvu, da bez borbe nema života, i da mu je nemoguće unštiti taj život, jer bi uništilo samo sebe. I glasovi grožnje proslijediše. Izražaj njihov postajaše sve sigurniji i življi, dok se napokon čitavom kotlinom gvozdječkom ne razlijegne urnebesni, pobjedosni »Urá!« — Fronta bijaše probijena.

U našem jarku nastao je pravi metež, jedni trčahu ovamo, drugi onamo pitajući jedni druge, što će, dok napokon ne dođe naređenje, koje iđaše poput živog telefona od usta do usta, da se vod na desnom krilu ima povući natrag, da zaposjedne jarčić, koji je za takav slučaj već prije bio iskopan i da otvori krilnu vatru u smjeru prorova. Međutim se bujica ruske infanterije, koja je u masama napredovala kroz prorov od neko pet stotina koraka širine, takovom brzinom razlijevaše i na lijevo i na desno, da je vod na našem desnom krilu prije bio opkoljen, nego što se mogao povući u jarčić, koji se imađaše zaposjesti u skrajnjoj nuždi. Tu već ne bijaše mjesta čekanju . . . Na uobičajeni znak za uzmak — trostruki zvižduk sviralom — svi listom poskakasmo iz jarka ostavivši mrtve i ranjene svojoj sudbini i dadosmo se u bijeg. Rusi videći našu namjeru, da im izmaknemo, otvoriše vatru streljajući za nama tek onako od prilike, budući da nas je nestalo u guštari, koja se tik iza nas nalazila. I upravo toj škari kao i hrastiku, koji se prema vrhuncu brda sve to većma zgušćivaše, imali smo zahvaliti, da je tek vrlo malo ljudi nastradalo na tom uzmaku.

Bilo je oko podneva. Silna žega kao da je s usijanim obručem stezala bitkom izmoreni mozak. Znoj se točio niz užarene obraze i nos te se slijevao u napola rastvorena usta, koja pohlepno hvatahu suhi zrak, prouzrokujući bljutavo-slani okus pod jezikom. Dobro je bilo, dok smo išli šumom, ali kad izađosmo na čistac, gdje nas drveće nije više štitilo sa svojim gustim lišćem, sunčane se zrake tako priljubiše uz obraze i vrat, te ti se činjaše, kao da ti sišu krv iz uvelih žila. Katkada bi ti sijevnulo pred očima poput crvene strijele. Kad bi zatvorio oči, pojavili bi se zeleni i žuti kolobari. U ušima je ključalo i šumjelo, kao da će sad na potokom provaliti iz njih krv. Katkada bi nešto slatko prošlo zatiljkom, dok bi srce sad svom silom lupnulo sad opet zamrlo. Pred očima bi ti odjednom potamnilo — i tebi se čini, da ćeš se svaki čas srušiti pogođen od sunčane kapi.

Vojnici skidahu ili bolje trgahu sa sebe sve, što im se činjaše suvišnim: ručne granate, boce, lonce, razne nepotrebne sitnice, što više kabanice pa i municiju , samo da spase goli život. Pomisao na to, da nas Rusi slijede i da će doskora stići na vrhunac brda, niz koji se mi gotovo trkom spuštamo, još većma nas podbadaše, da podvostručimo, potrostručimo korake, kako bismo što prije prešli preko brdašca, koje se pred nama nalazilo. I doista se ne prevarismo. Još se naime ne bijasmo popeli na vrhunac spomenutog brdašca, kad već naši progonitelji otvoriše vatru s onoga brda, niz koje smo se netom bili spustili. Nekoliko taneta prozuji sa svojom sitnom ali zvonkom glazbom visoko iznad naših glava, nekoliko njih zapraši oranicom lijevo od nas. Još je prasnulo nekoliko salvi za našim leđima, ali bez ikakovog uspjeha, budući da je distanca bila velika, a mi se već spuštasmo niz ono brdašce. Bili smo spaseni.

U tom divljem bijegu nijesmo opazili, da se od juga preko karpatskih vrhunaca približavahu teški tamni oblaci, iz kojih se već spuštahu gusti pramovi. Odjednom osjetismo svježi lahor, koji poput blagoga smiješka razblaživaše klonule živce i isušene žile ljubeći nas u vruće čelo, u zažarene obraze, u opaljeni zatiljak. Grom se javljaše za gromom bacajući svoje jarke strijele uz tutnjavu, koja nam se nakon ekrazitnih granata pričinjaše poput dječje igre. Lahor postajaše sve jači, sve žešći, sve goropadniji, dok se napokon ne razbukti u silan vje-

tar, koji nas nemilosrdno stane biti krupnim kapima pomiješanim s krutim zrnima tuče. No taj bijes silnih elemenata ne potraja dugo; vjetar se doskora slegnu, tuča jenjavaše, grom se tek tu i tamo javljaše. Sunce međutim bijaše posve nestalo. Nastalo je sumračje. A iz niskih, punih oblaka proli se gusta topla kiša . . . Njoj smo nadasve morali biti zahvalni, ne toliko zato, što nas bijaše rashladila, i ako smo bili do kože mokri, već zato što nam je omogućila, te smo se neopaženi od svojih progonitelja mogli svrstati u svoje redove i bez žurbe i pogibli kao i bez nepotrebnih gubitaka razviti novu rojnu prugu u spoju s ostalim satnijama naše pukovnije, koje su već davno prije nas bile stigle na ono mjesto, kuda imađaše prolaziti novi obrambeni postav, takozvana »crvena linija«.

Istom kasno u noć dobismo ručak kao večeru: hladnu pocrnjelu čorbu, koja bijaše svaki ukus izgubila, čorbu, u kojoj plivahu mali komadići jednako pocrnjela mesa s nešto makarona i sa čitavim santama ukrućena loja na površini. Tu se doista obistinila poslovica, da je glad najbolji kuhač, jer se nitko nije ni na što tužio jedući svoju čorbu takvu, kakva je bila, i to bez hljeba, budući da opskrbni tren ne bijaše na vrijeme stigao. Povečeravši svi polijegasmo u rojnoj pruzi, kako je već koga zapalo mjesto, bez riječi, bez običajnih momčadijskih razgovora i bez lule duhana, da čekamo i da budemo spremni, ako bi Rusi ponovili navalu, koja se očekivaše svaki čas. Općenita bijaše zavladala apatija.

Noć bijaše barem u našem odsjeku protiv svakog očekivanja mirno prošla. No zato je kod susjedne nam lijeve divizije trajala borba do zore. Budući da se mi ovdje nijesmo mogli održati, krenusmo još prije izlaza sunca zakriljeni gustom maglom put sela Turke uzmičući pred mnogo jačim neprijateljem.

Predaleko bi pošao onaj, koji bi htio opisati sve one manje i veće bojeve, koji su slijedili iza gvozdječke bitke: okršaj kod Turke, napredovanje kod Bednarovke, bitka kad Majdana, koja se kod Glinke završila s teškim porazom za nas, te napokon veliki uzmak nakon nedaća kod Podlipna, dok se konačno stalno ne zaustavismo kod Bokoračana nedaleko Stanislavova. Svi su ti bojevi više ili manje najednaki s tom razlikom, da jedan iziskuje više napora od drugoga, jedino kod bitaka većega stila imade jačih izrazitijih momenata, kojima se jedne razlikuju od drugih, kao na primjer bitke kod Dobre Noći, Gvozdjeca, Stanislavova, Kaluša i druge.

(Nastavit će se.)

GJURO ARNOLD: KRAPINSKE ELEGIJE

IV.

I vi da ste zdravo, gore mile,
Pune pjeva, izvora i gaja —
Divan li ste eto v'jenac svile
Oko srca slatkog zavičaja!

U zanosu mladih dana živih
Vrljao sam vama često puta . . .
Visa nema, s koga se ne divih
Izobilju krasa razasuta.

Drâgam skromni dvorci vam se nižu,
Proplancima zore vinogradi,
Po vršcima crkvice se dižu:
Srebren-sidra žića zadnjoj nadi.

Otud motrit znao sam i sunce,
U večernjim gdje se maglam gubi . . .
I sveđ bje mi: vaše da vrhunce
Na rastanku ponajžarče ljubi.

I blažen se spuštah k srcu na to,
Oko koga vi ste v'jenac svile —
Da vas na snu bar ko sunce zlato
Žarko grlim čarobne i mile.

V.

Nedjelja je . . . Zvona blagi zvuci
Ko vjesnici lete krajem c'jelim;
Djeca idu s ljiljanim u ruci,
A odrasli svetka u odjelim.

Sve se strmim putem k crkvi vije
I na velja unilazi vrata;
A sunašce na sva okna bije —
E bi slava bila puna zlata.

S'jedi župnik sa visoka zbori
O ljubavi prema svima ljudma;
Svaka r'ječ mu svetim plamom gori
Ko i srce staro mu u grudma.

Časkom mi se čini, da mu govor
Otvara i plava već nebesa . . .
Anđel jedan da obira lovor,
Pa mu list po list na glavu stresa . . .

To i vr'jedi . . . Al mi srce meko
Plače ipak ko od mira čista:
Kako li smo, aoh, još daleko
Od tih zlatnih, vječnih r'ječi Krista!

VI.

PRIKAZANO GĐI. IDI pl. KIEPACH.

Ni ti nisi ovog kraja cv'jetak:
Ružom već na krilo si mu pala,
Da si vojnu dragom budeš svetak
Nakon dnevnih životnih posála.

S njime, znam, da obišla si često
Sva baš mjesta našijeh igara . . .
A on nije o meni ti presto
Zborit samo s čuvstvom punim žara.

Danas, gdje smo oboje bez druga:
Ti bez vojna, ja bez pobratima,
Srce tvoje mori trajna tuga,
Mog se hvata uz to još i zima.

Ohrabri se! . . . Bez tebe bi strancem
Posjećivo zavičajnu grudu —
A ja, kad se smrtnim tisnem klancem,
Tvom ću vojnu pričat kob ti hudu.

Pričat ću mu: s kakvom ljubvi grliš
Mjesto njega grobnicu mu škuru,
S kakvom vjerom k svetoj misi hrliš,
S kakvom nadom čekaš zadnju uru.

DVIJE ČUDNE KNJIGE

(1781.—1782.)

Posvećeno slavnom profesorskom zboru filozofskoga fakulteta u kr. hrvatskom sveučilištu u Zagrebu.

Napisao VJ. KLAIĆ

JEDNOGA jesenskoga dana god. 1781. poplavila je jedna nova latinska knjiga čitav Zagreb, te je probudila u inteligentnijih krugova gornjega i dolnjega grada najveće zanimanje. Knjiga je bila napisana latinski od neznana pisca i štampana, kako natpis kaže, u Beču, a bavila se predmetom za koji Zagrepčani nijesu dosad mnogo marili.

Novoj toj knjizi je ovaj latinski napis: »Aniani Eliphii Concordia iuris canonici cum edictis caesareo-regiis recentius emanatis in materia dispensationum super impedimentis matrimonii ad v (enerabilem) Hungariae clerum. Viennae typis Joannis Thomae nobilis de Trattnern, s. c. r. a. m. typographi et bibliopolae. MDCCLXXXI. (1781). U 8mini 80 strana«.

Da bi se razumjelo postanje i tendencija ove knjige nepoznata autora, treba spomenuti, da je u habsburškoj monarkiji vladao tada mnogo spominjani car i kralj Josip II., sin Marije Terezije. Čim je Josip II. iza majčine smrti postao samovladarom, stao je on, gorljivi pristaša prosvijetljenoga apsolutizma, s najvećom žurbom izvoditi reforme na svima poljima javnoga života, da svoju monarkiju s temelja preudesi. Na početku vladanja svoga uvodio je poglavito reforme na crkvenom i vjerskom polju, radeći da crkvu učini službenicom vrhovne vlasti svjetovne u svojoj državi. Tako zaredaše već prve godine njegove samovlade (1781) poznati vjerski edikti, napose oni protiv utjecanja rimskih papa u vjerske i crkvene poslove monarkije. Jednim dekretom znatno je stegnuo dopisivanje biskupa i svećenstva svoje države s rimskom stolicom, drugim zabranio je klericima iz svoje države polazak ježuvitskoga kolegija njemačko-ugarskoga (collegium germanico-hungaricum) u Rimu, trećim ukinuo je glasoviti hrvatski kolegij u papinskom gradu Bologni, odredivši podjedno, da se imade sva nepokretna imovina (kuće imanja) toga kolegija rasprodati, a mladež, koja uči u tom kolegiju, preseliti u jedan sveučilišni grad, koji pripada njegovoj državi. Još je u ožujku 1781. izdao dekret, kojim bi u njegovoj monarkiji zabranjeno proglašivati papinske bulle i druge spise, ako to nijesu prije dozvolile svjetovne vlasti. No najzamašniji su njegovi dekreti od 27. rujna 1781., kojima je bitno dirnuo u crkveno pravo. Po crkvenom pravu naime imade stanovitih ženidbenih zapreka, kojih je dispenzacija pridržana rimskoj stolici. Car i kralj nasuprot odredio je rečenim dekretom, da se papa ne mora moliti ni za kakvu dispenzaciju u ženidbenim poslovima, već da svaki dijecezanski biskup može sam po sebi bez pitanja u Rimu izravno oprostiti od svega, što bi moglo biti zaprekom valjanoj ženidbi.

Ovaj posljednji dekret ili rezolucija mnogo je smućivala svećenstvo i pravovjerni svijet. I zagrebački biskup, vrli Josip Galjuf, (1772.—1786.), taj veliki prijatelj svakoga napredka, nije mogao

da se riješi, hoće li ostati uz papu ili uz kralja. To je onaj isti biskup, koji je uz veliki svoj trošak u Novoj Vesi sagradio veliku zgradu, da se u nju smjesti pravnička škola. No ta zgrada upotrebljena bi poslije u posve druge svrhe, te je danas vojnička kazniona. Plemeniti biskup bijaše dovršivši zgradu dao na pročelju njezinu smjestiti tri velika pismena: O. P. G., što bi imalo značiti: »Opus praesulis Galjuf«, t. j. da je djelo biskupa Galjufa; ali kada se je zgrada stala upotrebljavati za posve druge svrhe, pjesnik i profesor Franjo Sebastijanović tumačio je rečena tri slova ovako: »Opes profusae gratis«, t. j. da je plemeniti biskup »blago razasuo uzalud«.

Biskup Galjuf dakle našao se je u velikoj neprilici radi Josipova dekreta, ne znajući, da li bi ga prihvatio ili zabacio? Da savjest svoju umiri, skupljao je oko sebe kanonike, tada velikim dijelom učene ljude i profesore na akademiji znanosti, pa je s njima vijećao, šta da se uradi, i da li bi se kraljevski dekret publicirao. Većina kanonika bila je odlučno protiv dekreta, a na čelu svima pobožni i učeni Ivan Škrgatić, koji se je svima silama odupro, da se dekret priznade i razglasi. Biskup Galjuf prihvatio je mnijenje Škrgatićevo, te je zatim uopće njega radi njegove čestitosti i odlučnosti tako zavolio, da ga je u svemu pitao za savjet, te se njemu u svakom pogledu povjeravao.

Ali baš tim osobitim povjerenjem biskupa Galjufa prema Škrgatiću osjećao se je povrijeđen i zapostavljen jedan drugi kanonik, koji se je dosada smatrao prvim savjetnikom njegovim i svemoćnim na njegovu dvoru. Bio je to kanonik Josip Taisperger, koji je tada podjedno vršio čast i službu ravnatelja kr. akademije znanosti u Zagrebu, a uza to bila mu je povjerena cenzura knjiga. Taisperger bio je rodom iz Požege (* 28. ožujka 1739), a sin njemačkih roditelja (Tome i Magdalene). Nauke bijaše izučio u Požegi, Zagrebu i Beču, kamo ga je poslao biskup Paxy, da položi doktorat bogoslovije. Na to je bio neko vrijeme župnikom, onda prefektom u sjemeništu klerika, i napokon je postao kanonikom. Kad je god. 1773. bio ukinut red Isusovaca i njihova akademija, povjerio je tadanji biskup Galjuf predavanje spekulativne teologije u privremenoj kraljevskoj akademiji, Taispergeru, pa je tako ovaj izašao na glas kao učen čovjek i vrstan učitelj mladeži, istaknuvši se naročito prigodom javnih disputacija. Glas o njegovoj učenosti dopre i do kraljice Marije Terezije, koja ga je u jeseni 1776. imenovala ravnateljem netom po njoj osnovane kr. akademije znanosti i s njom spojene arhigimnazije u Zagrebu. Tako dođe Taisperger na čelo najvišega učilišta u domovini, a k tomu je bio u veliku ugledu kod svoga biskupa. Ali ravnateljstvo akademije pomuti mu dosadanji vedri i čestiti značaj, pa on promijeni i sam način života. Vidjevali su ga sve rjedje te rjedje u stolnoj crkvi, k tomu se je pokazivao opor i glupo neuljudan. Po njezi tijela i nastupanju njegovu držali su ga mahnitim.

Taj dakle Taisperger nije mogao zatomiti svoga jala, što je biskup zavolio Škrgatića. Da dade oduška svome jadu, odluči pobijati Škrgatića, te protiv njega i drugova braniti dekrete cara i kralja Josipa II. Stao je stoga tvrditi i dokazivati, da se dekret kraljev o dispenzacijama ni malo ne kosi s crkvenim pravom, nego da se posve podudara s kanonima i ustanovama koncila u Tridentu. Tako je on govorio javno i glasno ne samo u sjednicama duhovnog stola, nego i svakom drugom prigodom, pače i sjedeći za biskupovim stolom pri ručku ili večeri. Sastavio je pače neku disertaciju, koju je kazivao začesanskomu kanoniku Rebroviću u pero, da zataji svoj rukopis i sačuva anonimitet, pa je onda tu disertaciju poslao duhovnoj oblasti. Dakako da je u toj disertaciji nanizao sve razloge i dokaze, kojima je naustice dokazivao opravdanost Josipovih dekreta. No ni sve to nije mu bilo dosta. On je napokon dao rečenu disertaciju i štampati primivši kao pseudonim ime nekoga Aniana Eliphija, kojega nitko poznavao nije, i označivši kao mjesto štampanja grad Beč, gdje je zaista imao veliku štampariju znameniti tada tiskar Ivan Tomo pl. Trattnern, koji je medjutim po čitavoj monarkiji raširio svoje podružnice, pa i u samom Zagrebu.

Kad je dakle jednoga dana izašla u Zagrebu spomenuta knjiga pseudonimnoga pisca prije Aniana Eliphija, sve je oči svraćalo na kanonika i ravnatelja akademije Taispergera, kao na pravoga autora knjige. Ali Taisperger je najodrješitije otklanjao svaku pomisao, da bi on bio pisac njezin. On se je s najvećom žestinom obarao na one, koji mu tobož podmeću autorstvo knjge, jer da njemu nije potreba posebne knjige štampati i izdavati, kad i onako javno sam ispovijeda svoje mnijenje o tom pitanju (se auctorem nec esse, nec vero ullam habuisse rationem libellum illum vulgandi, utpote qui palam antea eiusdem opinionis defensor fuisset).

Taisperger se je uza sve to ipak bojao biskupa Galjufa, koji je radi njegova postupka bio jako ozlojeđen. Da zamete svaki očiti trag svoga autorstva, odluči poslužiti se varkom. Uze jedan primjerak knjige, pa ga bez oznake pošiljača anonimno

poštom posla u Beč nekom Kereszturyju, koji je tada kao agent zastupao kraljevinu Hrvatsku na kraljevskom dvoru. Kako je Keresztury dopisivao samo sa dva zagrebačka kanonika, s Pizettijem i Wolgemuthom, računao je Taisperger posve ispravno, da će agent smatrati jednoga od njih za pošiljača, a po tome i za pisca. I nije se prevario. Keresztury je zaista nagađao, da je Wolgemuth pisac knjige, pa mu je čestitao i za pošiljku se zahvalio. Baš onaj dan, kad je pismo u Zagreb stiglo, bili su Wolgemuth i Taisperger kod biskupa na ručku s još nekim kanonicima. Kad je Wolgemuth spomenuo, šta mu se desilo, neki mu stadoše čestitati, a među njima i sam Taisperger, samo da tako odvrati i najmanju sumnju od sebe.

Tolika drskost nemilo razjadi Wolgemutha, pa se najodlučnije ogradi protiv takove podvale. Obori se pače na Taispergera svom snagom, te iznese pred čitavim društvom sve dokaze, koji su opravdavali sumnju, da je baš on i jedino on autor te nedostojne pisanije. Taisperger se stoga silno uplaši to više, što se je i biskup na nj oborio; pa da se spase, ponudi biskupu, da će položiti prisegu, kojom će se oprati od svake i najmanje sumnje. Čini se, da je tim biskupa u prvi mah donekle primirio. Ali drugi članovi biskupskoga stola neprestano su biskupa za blagovanja salijetali, da se ne da obsjeniti, već da barem nekoga potraži, koji će nedostojnu brošuru zalutaloga kanonika dolično prorešetati i pobiti. Preporučili su naročito, da se ta časna zadaća povjeri umnom svećeniku Vinku Kalafatiću (* 1747 u Bribiru Vinodolskom), koji je bio ne samo vrstan bogoslov, nego i odlični pravnik, tako da mu je bilo povjereno predavanje međunarodnoga i prirodnoga prava u juridičkom fakultetu akademije znanosti. Biskup je Galjuf zaista po svome tjelesnom liječniku Werbegi i odvjetniku Luketiću pozvao Kalafatića, da se prihvati posla i obrani pravo katoličke crkve. I zbilja je Kalafatić ugodio molbi biskupovoj i preuzeo pobijanje nezgrapne pisanije taštoga kanonika, koji si je jamačno utvarao, da mu ne će prije ili poslije izmaći ni biskupsko dostojanstvo, samo ako uđe u volju kralju reformatoru.

Kalafatić dade se na posao svom energijom, te već u drugoj polovici ožujka 1782. izađe štampom na svijet njegov ustuk Anianovoj brošuri s napisom: »Theodosii Trasibuli ad Anianum Eliphium epistolae II. Viennae typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern, typograph, et bibliopol, aulic. 1782.« 8mina str. 142.«

Dok je Taisperger uzeo za pseudonim Aniana Eliphija, poprimio je Kalafatić lažno ime Theodosius Trasibulus, jer je neki Anianus pisao komentare Teodosijevu kodeksu (Theodosii nomen placuit propterea, quod exstent Aniani sub nomine in Theodosianum codicem scholia). Nadalje Katafatić navlastice ne će da bude kakav Thrasybulus, nego Trasibul, jer ne će da ga tko zamijeni sa grčkim tiraninom. I Katafatić daje svoj ustuk štampati tobože u Beču, kod istoga štampara, gdje je izašlo i djelce Taispergerovo; ali on ne zove Trattnera »štamparom i knjižarom njegovog carskog i kraljevskog apostolskog veličanstva«, nego ga imenuje »tiskarom i knjižarom dvorskim«, hoteći time još jače istaknuti, da je knjiga štampana u tiskari, koja je vrlo blizu kralju i njegovu dvoru. Pobijajući tobožnjega Aniana Elifija piše mu Kalafatić dvije poslanice: jednu 18. veljače 1782., a drugu 12. ožujka iste godine. I on piše tobože u Beču, da zamete trag svome radu u Zagrebu.

Vrijedno bi bilo, da se nađe koji spreman bogoslov, pa da raščini oba spisa: i Aniana i Theodosija, te da se uvjeri, da li imade Kalafatić pravo, kad je na Anianovoj brošuri sam svojom rukom zabilježio, da je to djelce »nepodobno«, te »puno objeda i laskanja«. Kalafatić je naime zapisao od riječi do riječi ovako: »Huius opusculi inepti certe et criminatione atque adulatione pleni auctor est Josephus Taisperger. Solus an cum socio? nescio. Cur pro auctore canonicum hunc habeam, rationes omnino probantes in scriniis meis sunt. I u samim poslanicama ne štedi Kalafatić Taispergera, kojega smatra svojim krvnim neprijateljem. Uza svu evropsku formu on nemilo raščinja svoga protivnika, kaže za nj, da »žestoko bunca« (vehementer hallucinari), pa onda to njegovo buncanje podvrgava najoštrijoj kritici. Kako radi savjesno, izlazi njegov ustuk još jednom tako opsežan kao što je brošura Anianova.

Ako je već pred nekoliko mjeseci veliku pozornost probudila Taispergerova brošura u prilog dekretima Josipa II., još su više osupnule svijet Kalafatićeve poslanice, u kojima je šibao ne samo zablude svoga protivnika, nego i bjelodano dokazao neopravdanost i nezakonitost kraljevih resolucija. To se je smatralo kao nekim otporom protiv samoga kralja. K tomu se i govorkalo, ako i nije javno iznosilo, da je ustuk napisao Kalafatić, da nije knjiga štampana u Beču, nego u samom Zagrebu, i to u filijalki Trattnernovoj, kojom je upravljao poslovođa Hörner. Stalo se iznositi, kako nije dopušteno, da se knjige izdaju bez predhodne cenzure, a cenzorom bio je tada još uvijek Taisperger, a k tomu još pod krivim imenom au-

tora, a s krivom oznakom mjesta, gdje je knjiga štampana. Bila je to velika sablazan, pa se je našlo ljudi, koji su tražili, da se takovi propusti i gaženje propisanih ustanova ne ostavi bez kazni.

U Zagrebu je tada živio još jedan tiskar i knjižar, po imenu Josip Karlo Kotsche, koji se piše »civis (građaninn) et typographus Zagrabiensis«. On bijaše još u siječnju 1781. upravio molbu na vrhovnoga ravnatelja škola u Hrvatskoj Nikolu Škrlca, da mu povjeri štampanje tiskanica za akademiju znanosti, jer on će taj posao obavljati jeftinije od drugih. Taj isti Kotsche bio je kivan na svoga konkurenta Trattnerna, koji je kud i kamo imao više mušterija od njega. Stoga je on prijavio Trattnerna i njegova poslovođu Hörnera, da štampaju knjige bez privole cenzure, a od nepoznatih pisaca, te da svijet zavaravaju krivom oznakom mjesta, gdje su knjige štampane. Kotsche prijavi to varoškomu sudu u Zagrebu, nadajući se možda, da će se tako riješiti opasnog takmaca.

Dne 5. travnja 1782. odgovarao je Hörner pred varoškim sudom grada Zagreba. On nije baš ništa tajio. Priznao je, da su obje knjige kod njegova gospodara u Zagrebu štampane; priznao je nadalje, da je Taisperger auktor prve knjige, a Kalafatić druge. Prigodom štampanja prve knjige bio je posrednikom kanonik Vory, kojega je Taisperger za to ovlastio, što je Vory i pismeno posvjedočio; kad se je dalje radilo o Kalafatićevu ustuku, izjavio je poslovođa, da ga je Taisperger k sebi pozvao, te mu već unapred dozvolio štampanje spisa, koji bi se možda bavio pobijanjem Eliphijeve brošure. Malo zatim stigla je varoškomu sudu izjava od kanonika Voryja, da on nije autor Eliphijeve brošure, pače da se odlučno ograđuje protiv potvore, da bi on bio začetnik takovog djela. Sve izjave i očitovanje Hörnerovo priopćio je na to zagrebački magistrat ugarskomu namjesničkomu vijeću, neka obavijesti kralja, kako se poštivaju i vrše kraljevske odredbe o cenzuri.

Kralj i namjesničko vijeće ugarsko jamačno se nemilo osupnuše, kad razabraše, da u Zagrebu sam cenzor knjiga, taj pouzdanik vlade, gazi ustanove o vršenju cenzure. Namjesničko vijeće stoga po odredbi kraljevoj povjeri dopisom od 31. svibnja Nikoli Škrlcu, vrhovnom ravnatelju školstva u Hrvatskoj, da radi te stvari traži razjašnjenja od Taispergera. Dne 17. lipnja 1782. pozva zaista Škrlec nesavjesnnoga cenzora, da stvar objasni, naročito neka izjavi, da li je već unapred dozvolio faktoru Trattnernove tiskare, da štampa djelo, koje bi tekar stiglo, a bilo bi napereno protiv brošure Aniana Eliphija? Taj poziv glasi ovako:

»Reverendissime! Retulit civitas Zagrabiensis Anny Eliphij de Concordia iuris canonici cum recentioribus caesareo-regiis edictis opusculum, Theodosij item Trasybuli Epistolas duas, mentito Viennae nomine, re ipsa Zagrabiae impressa fuisse Retulit etiam constitutum eatenus factorem Tratnerianum edixisse quod reverendissima dominatio Vestra, eidem ad se accersito, opus quodcunque adversus libellum Eliphij ne fors proditurum imprimendi facultatem concesserit. Quare iubet excelsum consilium de benigno iussu regio, ut reverendissimam dominationem Vestram super hac factoris Tratneriani assertione constituam, accipiendamque eiusdem declarationem sibi repraesentem. Placebit proinde hanc mihi proximius submittere, qui interea constanti aestimationis cultu permaneo«.

Poziv vrhovnoga školskoga ravnatelja djelovao je na Taispergera porazno, jer se je mogao osvjedočiti, da su sve do kraljevskoga dvora prozreli njegove nedostojne intrige. Kratki poziv i još više suhoparni ton njegov pokazivao je, da se radi o ozbiljnoj stvari. Taisperger požurio se, da se opravda, te je već 23. lipnja napisao odgovor, kojega je rukopis sačuvan. Najprije oborio se je na varoški magistrat, koji se je upleo u tu stvar, koja je skroz znanstvena, dok za infamne paškvile, koji se bez cenzure štampaju, ne mari. Osuđuje zatim drskoga poslovođu i njegovu tvrdnju (temerariam assertionem), te niječe, da je dao dozvolu za štampanje kakova ustuka Eliphiju, jer ga za to nitko nikad ni molio nije. Suviše tuži faktora, koliko je javnih govora i satira bez dozvole štampao, te prilaže i čitav snopčić takovih spisa. Ali jedno ipak nije mogao poreći, da je naime s faktorom govorio o djelu, koje bi bilo ustuk Eliphijevoj brošuri. On mora priznati, da je na prošlu gluhu nedelju (dominica passionis, 17. ožujka), čuvši da se protiv Eliphija nešto bezočna (infamitates quaepiam) štampa, sam došao k rečenomu faktoru, te ga zapitao, da li ima u štampi kakvu sličnu radnju? Ali taj čovjek, budi da je neiskren, budi da je bio podučen, zanijekao je sve, premda su trinaest dana poslije toga razgovora rečene poslanice Theodosijeve iz njegove tiskare izašle. Faktor mu je dalje ponudio, da će njemu, ako šta dođe, onako ispod ruke saopćiti, samo ako to želi. Ali on je odgovorio, da ga takova želja ne muči, jer da će i onako poslije viditi i čitati, ako što izađe. Ali zar je to tražiti ili podijeliti dozvolu, da se knjiga štampa (sed est ne hoc petisse aut dedisse facultatem imprimendi libelli?) završuje patetično svoje opravdanje.

Taisperger je negdje osjećao, da mu opravdanje slabo vrijedi, jer je napokon morao sam priznati, da je s faktorom Hörnerom govorio, pače ga u njegovoj tiskari i potražio. Pa onda izjava, da mu — premda je cenzor — ne treba saopćiti djelo, koje bi stiglo, nije li neizravno dozvola, da se ono

štampa bez predhodne cenzure? Uvidio je stoga, da je dolijao, te da mu treba snositi posljedice svoga neiskrenoga i nedozvoljenoga postupanja. Ne zna se, kako se je zgodilo, ali stoji, da je Taisperger možda još 23. lipnja, a svakako 24. lipnja, usmeno ili pismeno vrhovnoga ravnatelja obavijestio, da se radi slaboga zdravlja zahvaljuje na službi ravnatelja akademije znanosti«

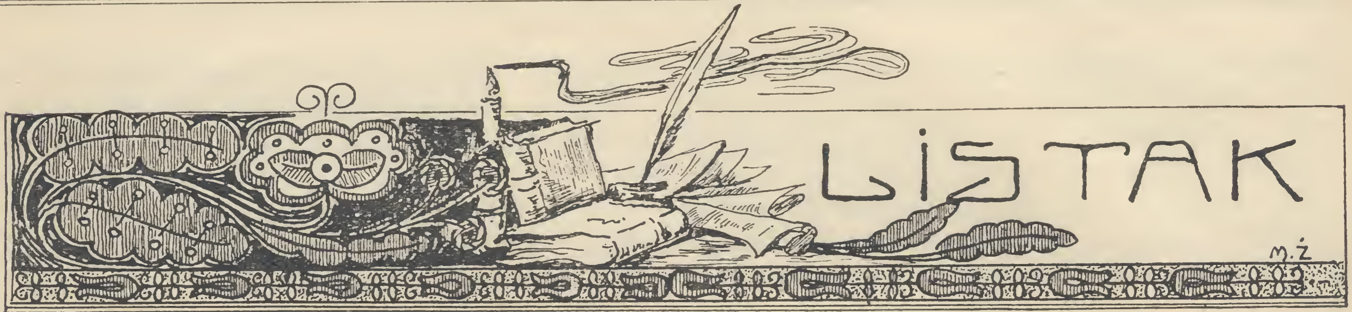
Dne 25. lipnja odgovara Škrlec na Taispergerovu zahvalu. Škrlec bi vrlo žalio, kad bi on kojim činom svojim bio dao povoda, da se je Taisperger na časti ravnatelja zahvalio; ali budući da je Taisperger izjavio, da je to učinio radi slaboga zdravlja, to mora njegovu ostavku svakako prihvatiti, jer je pravedna i potrebita. Škrlec piše od riječi do riječi: »Sicuti dolerem vehementer, si quo meo facto reverendissima dominatio Vestra ad resignandum quem de clementia suae Maiestatis acceperat, Academiae huius Directoratum adducta fuisset, ita cum consilio huic sinistrae valetudinis statum, causam dedisse intelligam, facta non tantum iusta, sed et necessaria de causa resignationem utique debeo acceptare«. Škrlec baš ni jednom riječju ne kuša odluku Taispergerovu promijeniti, pače za sav njegov višegodišnji rad u akademiji nema baš ni jedne riječi pohvale ili bar priznanja; jedino, čime mu misli bar nekako pokazati svoje povjerenje, jest molba, da se posavjetuje sa svojim zemljakom i drugom u Kaptolu Mandićem, pa da sporazumno s njim predloži nekoliko sposobnih muževa, koji bi se mogli kandidirati za ravnatelja akademije. Koliko fine ironije odaje ta molba prepredenoga diplomate Škrlca! Još je veća ironija bila, kad je Škrlec 22. rujna povjerio isluženomu (emerito) direktoru Taispergeru, da nedavno od kralja imenovanoga novoga direktora akademije Josipa Petrovića, nekad u istoj akademiji profesora ugarskoga prava, a poslije profesora općega prava na akademiji u Budimu, predstavi čitavomu profesorskomu zboru, te ga u njegovu čast uvede i sve mu predade, što pripada ravnateljstvu. Deset dana prije toga, naime 12. rujna, bijaše ugarsko namjesničko vijeće obavijestilo vrhovnoga direktora Nikolu Škrlca, kako je kralj odredio, da se faktor Trattnernove tiskare u Zagrebu radi štampanja onih dviju knjiga po varoškom magistratu opomene (reprehendatur), a u buduće da se ne usudi više štampati ništa bez dozvole cenzora i bez oznake pravoga mjesta štampanja. Očito je, da su viši krugovi štedjeli faktora, kojega je gospodar bio jedan od najvećih miljenika kralja i njegova dvora. O svemu tomu zabilježio je u kratko Vinko Kalafatić ovako: »Demum providentia Nicolai Skerlecz, superioris regii studiorum directoris et in consilio locumtenentiali consiliarii, negotium ita compositum, ut nullus deinde strepitus excitaretur, et Taispergerius paulo postea officio directoris localis, quo in academia Zagrabiensi ab anno 1776., fungebatur, se abdicavit«.

Tako je stradao čovjek, koji je stavio znanost u službu vlasti, te koji je spletkama i zavaravanjem htjeo nadmudriti druge. Taisperger je prototip nesavjesna čovjeka, koji je zlorabio znanost za svoje lične ciljeve, ne mareći ni malo za to, da muževi znanosti moraju prije svega biti značajni ljudi, kojima je sveta istina nada sve na svijetu.

Taisperger živio je nakon ostavke svoje još trideset godina, al je slabo vrijedio među svojim savremenicima. Poznati latinski spisatelj onoga vijeka Adam Baričević zapisao je u svojoj historiji književnika ovo: »Godine 1782. odrekao se je iznenada (repente) ravnateljstva i posve se dao na pobožnost. U to doba vidio si ga prvoga u crkvi, prvoga u prijateljstvu s Bakhom, prvoga pri pravdama i svađama s braćom. Poput Prometheja poprimao u razno doba razne oblike. Sad je umjeren, sad učen, sada svet, ali nikad s dostojnošću. Broji malo prijatelja, te koje danas poštiva, sutra ostavlja«. Vječiti duševni nemir i trzavice, koje su se očitovale naročito u borbi s novim biskupom Maksimilijanom Vrhovcem, koji bijaše zasjeo na stolicu, za kojom je on hlepio, učiniše napokon, da je i tijelom i duhom klonuo. Biskup Vrhovec zapisao je u svome dnevniku o njem ovo:

»(Godine 1912) dne 12. listopada u pol 11 umro je zagrebački kanonik i exlektor Josip Taisperger. On je već od nekoliko godina pokazivao u razmacima znakove delirija, te je bio čitavoj kući i svojim domarima na teret. Pošavši dan prije svoje smrti sam na šetnju sruši se, te se ljuto na glavi izrani. Danas pade u agoniju i malo zatim izdahnu«. Pokopao ga je biskup Vrhovac, kojemu je bio nepomirljivi protivnik.

Kao izvori za ovu radnju služile su mi u prvom redu obje knjige (Taispergerova i Kalafatićeva), a poimence onaj primjerak, koji se čuva u knjižnici jugoslavenske akademije (signatura V. a. 177). Tu su zajedno uvezane obje knjige najprije Taispergerova, onda Kalafatićeva. Primjerak potječe iz ostavine Kalafatićeve, koji je između obiju knjiga na umetnuta četiri lista pisaćega papira vlastitom rukom zapisao historijat čitavoga događaja, a uza to zabilježo više zanimljivih podataka, za koje inače ne bi znali. Suviše upotrebio sam neke službene akte kr. državnoga arhiva u Zagrebu, naročito tako zvana »Scholastica« za god. 1782. Napokon primio sam lijepih pismenih i usmenih obavijesti od gg. zemaljskoga srednjoškolskoga nadzornika Vladoja Dukata i ravnatelja kr. sveučilišne knjižnice dra. Franje Fanceva, za što im se srdačno zahvaljujem

NAŠE SLIKE

Robert Frangeš - Mihanović. Već prvim svojim skulptorskim radovima, u kojima se Frangeš kao kipar hrvatskoj javnosti predstavio, pokazao je jasno svoju težnju za monumentalnošću.

I ako ta težnja nije došla do potpunoga izražaja u prvim poletima njegove fantazije, ona se stala postepeno manifestirati u kasnijim etapama njegova umjetničkog razvoja.

Svaki naime skulptor teži u svome razvijanju — manje ili više — za tim najvišim ciljem, koji znači za umjetnike plastičare vrhunac njihova naprezanja. Većina njih zaustavlja se na polovini toga puta ne uspevši se do svoga cilja — tek duhovno snažnijoj manjini uspijeva probiti si put do te najviše stepenice skulptorske umjetnosti.

Frangeš se u nastupu svoje muževnosti dovinuo tome cilju, spajajući u svojim plastikama sve one odlike, koje daju umjetničkim djelima karakter monumentalnosti.

Služeći se onim istim sredstvima, s kojima su se služili njegovi drugovi iz prošlih vijekova, unosi Frangeš u svoju umjetnost sve ono, što je već Leonardo da Vinci za figuralno prikazivanje tražio: život, pokretljivost i snagu.

U svojoj najnovijoj umjetničkoj tvorevini, koju je on nedavno dovršio, a dao joj naziv »Uskrsnuće«, došli su ti momenti monumentalnosti do pravog, potpunog i snažnog izražaja.

Na izradbu ovoga kipa navela je umejtnika Frangeša pogodba sa zagrebačkom gradskom općinom, koja mu je ustupila jednu građevnu parcelu na obronku nekadanjeg Rokova groblja uz uvjet, da na tome istome mjestu, koje je po regulatornoj osnovi određeno da se pretvori u parkirano šetalište, podigne o svome trošku iz kamena ili bronsa kakav kip.

Frangeš je uzeo kao bazu, na kojoj će svojoj fantaziji dati podražaja, da treba na ovome budućem parku postaviti fontanu, iz koje će izbijati voda, koja će svojim žuborenjem neprekidno šaptati o obnavljanju vječnoga života; ta fontana treba da posjetnicima parka doziva svojim žuborom u pamet, da je ovo zemljište bilo nekoć posvećeno miru i pokoju, a sada da je na tome istome zemljištu, na kojemu je vladala nekoć neumoljiva smrt — uskrsnula i opet životna radost. Tu ideju ponovno uskrsnulog života, koja je bila umjetniku pokretnicom, a imala se simbolizirati u izvorzdencu, nastojao je Frangeš simbolički potencirati sa ženskom figurom.

Djevojka — kao kaplja rose čista, iz čijih grudiju miriše duša devojačka, a u čijoj se golotinji odrazuje djevičanska nevinost — poklekla je na rubu zdenca i omamljena čarnom muzikom žuborenja osjeća, da ju ovo vrelo probuđuje na novi neslućeni život, koji ona do tog časa nije u sebi osjećala, pa je stoga trgnula glavu natrag, a ruke stidljivo na svoje grudi potegnula, bojeći se nečesa, što još ona ne shvaća, ali čemu se ona ne će moći oduprijeti; ona naslućuje, da se u njoj nešto dosad neosjećajno budi i ona će se tome buđenju besvijesno podati vršeći u sebi ono, što je po vječnim zakonima čovječanstva dano, naime da svojim životom podržaje neprekidnu nit ljudskoga života, a svojom životnom snagom oživljuje i uskrišuje nove živote.

To je eto »Uskrsnuće«, kako ga je umjetnik Frangeš u sebi zamislio i izveo, spajajući djevojačku figuru i ogradu zdenca u simbolički prikazanu harmoniju.

Da pogledamo, kako je umjetnik tu sebi postavljenu zadaću ne samo idejno — nego i tehnički obradio.

Plastički motiv stojeće figure — u umjetnosti ga zovemo statički momenat — uhvatio je Frangeš okom pravoga umjetnika; težište je figure postavljeno na lijevu nogu, a podvinuta kontrapostirana desna noga veže ju s okruglom ogradom zdenca, do kojega se pristupa preko jedne stepenice. I ako su taj stav djevojačkog tijela — koji se javlja kao pramotiv u figuralnoj umjetnosti — i drugi obrađivali, Frangeš ga je umio individualno uhvatiti, modificirati i tad tek po njemu oduhovljen u glini utjeloviti.

I pokretni momenat, u kojem se ističe dinamička strana samoga tijela, iznešen je u toj lijepoj figuri s tankoćutnim poznavanjem ženskoga akta i minucijoznim prikazivanjem ženske muskulature.

Prikazujući djevojačku figuru u potpunoj njenoj golotinji iznio je Frangeš tu golotinju u takovoj harmoničnoj predanosti, koja izazivlje u gledaoca duševno zadovoljstvo i mirno divljenje nad vječnom ljepotom ženskoga tijela. Umjetnik nam u svome kipu ne pruža samo čisti estetski užitak nego i naš etički smiruje onako, kako nas smiruju kipovi grčke plastike, u kojima je tako sjajno prikazana tjelesna i duhovna suzdržljivost.

Napokon i u samome izražaju glave i lica toga čistog djevojačkog tijela umio je Frangeš pravom finesom i osjećajnošću u potpuni sklad dovesti izražaj čiste duše, koji se odrazuje na licu, sa čistim stavom nevinoga djevojačkoga tijela.

Cijela figura zajedno s ogradom zdenca, posve je slobodna i tu je Frangeš uspio; izradivši ju u njenim dijelovima detaljno i virtuozno, omogućio zgodno komponovanim stavom promatranje njeno sa svijuh strana, a da se ni s jedne strane ne izgubi cjelokupni dojam same kompozicije.

Ograda samoga zdenca urešena je relijefima, koji obrađuju simbolički momente iz Danteova Raja, Čistilišta i Pakla. Uzimajući motive iz Dantea, htio je Frangeš da simbolizira u tim relijefima put, kojim su prolazile duše onih pokojnika, koji su bili pokopani na tome groblju. Kip je izliven u nadnaravnoj veličini u bronsi i to u jednome komadu u ljevaonici zagrebačke akademije tvornih umjetnosti.

Pored čiste umjetničke vrijednosti, ima ova umjetnina za nas i svoju tehničko-stručnu cijenu, jer je taj kip od prve početne skice u glini pa sve do njenog konačnog lijevanja u kovinu izrađen u Zagrebu.

Stoga je posve u redu, da takav umotvor, koji je ni..uo i izrađen na domaćemu hrvatskomu tlu, služi za ures g.. u Zagrebu

Jedna pomisao smućuje čovjeka, kad udivljeno prom..a, a to je bojazan da ga ne bi surove ruke na otvorenome r.. u — kamo će ga postaviti — oštetile i iznakazile. Č..nam se, da bi najzgodnije bilo postaviti tu doista lijepu ..mentalnu figuru u atrij buduće gradske vijećnice, gdje .. u zatvorenome prostoru uz ublaženo svijetlo još bolje ..zentirala.

Frangeš je ovim kipom prešao u doba, koje možemo ..ti »muževnom dobom« njegova umjetničkoga rada i ..nja.

A. J.

KNJIŽEVNOST

..ip Kosor: **Razvrat.** Strašna knjiga. Knjiga, o kojoj bi .. trebalo govoriti, ali o kojoj će se vjerojatno šutjeti. .., o kojoj bi se mnogo dobra dalo reći, ali i ne manje ..oman, pjesma, pamflet, feljton — sve ujedno. Ali ma..sme, više feljtona, manje romana, više pamfleta. Krik ..a, koga boli. Ali i hvastanje naivnika, koji si umišlj.. ..eno i groteskno u isti mah . . . Dakle upravo ono, što je ..dugo tražio u romantici. Što li bi on rekao, da mu je moguće uščitati ovo djelo?

Treba priznati djelu, da je od prve do zadnje stranice pisano nekom izvanrednom dinamikom i osobitim reći bi vizionarskim stilom. Nešto posve svoje vrsti. Snaga, koja se ne zadovoljava samo jakošću scene, slike, rečenice ili stila. Čak i sam leksikon sastavljen je od najneobičnijih riječi, koje su na stotine prosute po romanu: vrhunaravni praiskonski, vječni, neumitni, kaotički, besmrtni, nirvanski, dženetski, svakominutačni, vaseljenski, pranaporno, magični, astralni — i tako bi se to moglo citirati do u beskonačnost. Trebalo bi zaista (da se poslužimo auktorovim rječnikom) »svakominutačni pranapor vrhunaravne nadvolje, da čovjek na životinjskom planu rastrga magičku koprenu vaseljenski kaotičke svebiti« Kosorova stila.

Tako pišući prikazuje nam pisac svu grozotu dojmova, što su pali na dušu književnika Gligorija Jefremovića, kad se vraćao poslije rata u domovinu iza dugotrajnog lutanja po svim stranama Evrope a i ostalog širokog svijeta. Intenzivnost svih tih dojmova potencirana je upravo do nevjerojatnosti, a crtanje situacija i karaktera dotjerano gotovo do apsurdnosti. To je bič, kojim auktor udara licumjerje svojih savremenika, pohotu i pohlepu za novcem, pateći ujedno od nemoći da se istrgne iz te sredine. Naše socijalne i kulturne prilike iznesene su u tako žarkim bojama, s toliko gnjušanja i ogorčenja, da o iskrenosti auktorove odvratnosti nema sumnje. To je najgorča satira na prilike u Jugoslaviji iza rata.

Tkogod je putovao u tuđinu i imao posla s našom carinom, s osobitim će užitkom čitati stranice posvećenu opisu pregledavanja prtljage. »Teško je govoriti o svim pojedinkostima ove sudbonosne pregledbe . . . Tek mnogi putnici, koji su pošli na nju kao mladi, čili ljudi s poletnom dušom, punom nada i slatkih čežnja, zalijećući se u beskrajno polje života i snatreći o sreći . . . povratili su se u željeznička kola kao nemoćni starci. Neki su izgledali kao žrtve brodoloma, koji se sretnim slučajem spasiše poslije grozne borbe sa ledenim morem i strašnom olujom, koja je trajala dane i noći. A neki, koji su na pregledbu pošli sa bujnim svijetlim tamnim pramenovima kose, povratili su se sada sa sjedinama na sljepočicama. Posijediše naglo kao što žrtve nesreća momentano osijede, ako ih na primjer osudi crna kob, da ih recimo žive zakopaju u grob ili preko njih projure vlakovi poštedivši im sretnim slučajem život . . .«

I tako to u tom groteskno stilu — često puta na žalost i vrlo banalnom — ide naprijed. Tako je ocrtana podmitljivost željezničara, pokvarenost uprave, prljavost kavana, nemoral noćnih lokala, strančarstvo u politici, klikarstvo u književnosti, nehaj vlasti, surovost žandara . . . ukratko sve, što truje naš svagdanji život u blaženoj ovoj državi, ali čega ima i drugdje. Veliki dio toga i nije upravo nov: ima toga poznatog iz dnevnih novina i iz razgovora. Auktor je doduše vlastitim iskustvom ili gledanjem došao do tih opažanja, pa često put misli, da su originalna i nova, jer su za njega nova. A u stvari već to i piljarke na trgu pripovijedaju . . .

Crtajući razvrat poratnog života auktor je kadšto tako duboko zagrezao, da ga onamo ne možemo slijediti. Drastičnost nekih scena prevršila je mjeru ukusnosti i uzrokom je, da knjigu n i k a k o ne možemo preporučiti s v a k o m e čitatelju, a p o g o t o v o n e č i t a t e l j k i.

Kardinalna je pogrješka cijelog djela ta, da se auktor nije digao nad stvar, nego se izgubio u njoj. On ne vlada suvereno materijalom, već bi se prije moglo reći, da materijal vlada njime. Odatle dolazi naivnost i slabost mnogih mjesta uz druga tako jaka, kako ih je mogao napisati samo čovjek jednog nesumnjivog i vrlo jakog talenta. Zato Kosor nalazi više razumijevanja u tuđini negoli kod kuće: ona jaka mjesta pripisuju se njegovoj genijalnosti, a one ludorije i naivnosti smatraju karakteristikom naše kulturno zaostale rase — u čem imaju savršeno krivo, po našem mišljenju.

Upravo je nevjerojatno, kako se uz najbanalnija mjesta nađe po nekoliko tek nabačenih redaka neočekivane ljepote. Kad Gligorije stoji gladan pred izlogom i gleda šunke, švajcarske sirove i paštete, dotle gle kakva je noć: »Zenitom je neba između blijedih usnulih zvijezda u šuštavoj mekoj svili »kumove slame« plovio srebreni čun mjeseca i hladnim suznim trakama padao preko kuća . . .«! I to je došlo pod pero tek onako, slučajno.

Sve u svemu, knjiga svoje vrsti. Moglo bi je se silno pohvaliti, ali s istim pravom i silno pokuditi. Ovisi o shvatanju, položaju, dobi, a čak i o spolu čitatelja. Loša knjiga za djevojke, prilična za gospodu, neprilična za gospođe, okrutna za političare, gorka za ratne bogataše, interesantna kao putna lektira, deliciozna za »štamgaste« kavane Corso, simpatična za prijatelje Kosorove, glupa za njegove neprijatelje.

Ali, nekako, svakomu je na nepriliku — i zato, držim, da će se mnogo o njoj šutjeti.

A, ono, što se tiče opreme, ta je mizerabilna.

Dr. S l a v k o J e ž i ć.

Komentar smrti Smail-age Čengića od Ivana Mažuranića — napisao Đuro Grubor prof. Zagreb 1923. (ćirilicom). Malo je kod nas kritičara, koji se ozbiljno bave proučavanjem naših klasičnih djela, o kojima svi rado govorimo i kojima se ponosimo. Osim kritičnih razmatranja o čuvenom Mažuranovićevom epu od F. Markovića, T. Šmičiklasa, Vlad. Mažuranića i J. Pasarića i to pretežno s estetske strane, nije se nitko ozbiljno pozabavio tim remek djelom, koje iščekuje još svoju kritiku, koja će ga svestrano i temeljito ocijeniti. Zato je baš vrlo zgodno došao ovaj »Komentar« g. prof. Gj. Grubora, koji nam u tančine protumači gotovo svaki stih te velepjesni i to pretežno s filološke strane. Ovaj će njegov pohvalan trud dobro doći i mladeži u školi, a može poslužiti i kao podloga proučavanja i shvaćanja toga znamenitog djela svakome, koji ga želi točno razumjeti. Auktor je odijeljen od komentara, koji je bio namijenjen kritički priređenom izdanju Smail age Čengića s ilustracijama Joze Kljakovića, objelodanio i poseban tekst. Izdanje je štampano ćirilicom i stoji 20. D.

Stj. J.

Nove knjige. Uredništvo je primilo ove knjige: R. F. Magjer: Pjesme iz osame. Naklada auktorova.

Od »Narodne knjižnice«, Zagreb, Vojnička ulica 13.: Stendhal: O Ljubavi. — Pfificus: Milovanje u pjesmi i prozi. — Gobineau: Preporod u Italiji (Renesansa). — Dr. M. Prelog: Repetitorij povijesti Srba, Hrvata i Slovenaca. — Prof. Gjuro Grubor: Komentar smrti Smail age Čengića. — I. Mažuranić: Smrt Smail age Čengića (jubilarno izdanje s ilustracijama Joze Kljakovića).

Od knjižare St. Kugli, Zagreb, Ilica 30.: Josip Kosor: Razvrat. — Gjuro Prejac: Dvije najnovije šale (»Provalnik«, šala u jednom činu i »Znatiželjan tast«, šala u jednom činu). L. N. Tolstoj: Otac Sergije. — L. N. Tolstoj: Mladi Car. — Gustav Krklec: Nove pjesme. — Aleksandar Dumas: Gospođa de Monsoreau.

UMJETNOST

KAZALIŠTE

Repertoar Hrvatskog kazališta u Zagrebu. Travanj 12. O. Wilde-R. Strauss, Saloma (19 put; gostovanje Vike Engel, Petra Raičeva i Marka Vuškovića). — 13. G. Donizetti, Don Pasquale (11 put; gostovanje Maje de Strozzi i Al. Veselovskoga). — 14. Josip Kulundžić, Ponoć. Tri čina groteske iz trećeg kata. Scenska muzika Oskara Jozefovića. — 15. popodne: Bogdan Katerwa, Prolaznik; naveče: G. Verdi, Rigoletto (110. put; gostovanje A. Veselovskoga). — M. Leoncavallo, Pagliacci (91 put; gostovanje Petra Raičeva i M. Vuškovića); P. I. Čajkovski, Labuđe jezero (13. put, gostov. Margarete Froman). — 17. Gogolj, Ženidba (43.put).

BILJEŠKE

Nemoć savremene književnosti. Posmatrajući objektivno današnju produkciju svjetske literature na beletrističkom polju uopće, opaža se posvuda neka karakteristična nesređenost, kako u izboru i načinu obrađivanja dotičnih predmeta, tako i u isticanju književnih smjerova, koji su često samo lični izražaj pojedine skupine pisaca. Većina tih produkcija nema nikakove veze sa zdravim rasuđivanjem uopće, niti su proizvod zrelijeg posmatranja razvitka ljudskog društva ni dubljeg proučavanja čovječje psihe. Takva djela prouzrokuju metež i haos u svjetskoj literaturi i karakterišu samo krizu, u kojoj se sada nalazi lijepa knjiga, a vrlo nepovoljno utječu i na publiku djelujući na etičko i estetičko shvaćanje pojedinaca i mase.

Reći bi, da je posvuda otela mah neka neobuzdana želja za originalnošću i novotarijama u području lijepe književnosti, koja često svraća pisce s pravoga puta zanoseći ih na nestalno tlo maglovitog maštanja, koje graniči sa bulažnjenjem. To je neka vrsta prisiljenog stvaranja bez prave orijentacije, bez istinskog nadahnuća, riječju bez onog pravog intimnog podražaja, kojega osjeća pravi umjetnik, kad stvara svoja originalna djela.

Uzrok svemu tomu mora se, po našem mišljenju, potražiti u nesređenim odnošajima, koji su nastali za ratnih i poratnih vremena i koji su razorno djelovali na normalni razvitak društvenih odnošaja.

Umno stvaranje uopće treba duševnog mira i sabranja, da uzmogne dublje prodirati u srž same stvari i oživljav[illegible] perom, kistom ili dlijetom one ideje i vizije, koje izb[illegible] iz umjetničke duše kao prirodni produkat njegova is[illegible] čanog umjetničkog osjećanja. No reći bi, da se je sve [illegible] s temelja poremetilo i nije dakle čudo, da u današnje [illegible] izlaze relativno slabi duševni proizvodi, koji nemaju o[illegible] ni veze sa tradicijom, a s druge strane ne posjeduju u[illegible] toliko snage, da bi nam mogli objaviti nove umjetničke [illegible]rizonte i naputiti novu generaciju po stazi zdravoga raz[illegible]

Izgleda dakle, da još ni do danas nije nastupilo vr[illegible] sanacije socijalnih odnošaja uopće, a s njima u vezi i [illegible]cija književnih i umjetničkih pojava.

Doba, koje preživljujemo, jest prolaz u novu fazu, [illegible] mora da nastupi u onom momentu, kad ljudstvo pre[illegible] intelektualnu krizu, koja mu sada sapinje polet, da s[illegible]mogne vinuti do onih vedrih visina, gdje caruje [illegible] istina, jedina nadahniteljica velikih djela.

Slične faze prevaljivalo je čovječanstvo i u prošli[illegible]menima, osobito nakon nastupa golemih katastrofa, k[illegible] poremećivale tok normalnih događaja, ali iz tih faza [illegible]stvo bi izlazilo uvijek slavodobitno, jer u njemu živi [illegible] latentna energija, koja iščekuje pogodne uvjete da iz[illegible] na javu. Onda ljudski duh još jačim zamahom zakorakne, da ispuni praznine, koje su u nepovoljnim prilikama nastupile.

U koliko se može po savremenim umjetničkim produkcijama prosuditi, to vrijeme nije tako blizu, te će po svoj prilici proteći još dosta vremena, dok nastupe pogodnije prilike za umjetnost, da se uzmogne sjegurnim korakom zaputiti po onim vedrim stazama, kojima je išla kroz vjekove, otvarajući ljudstvu uvijek nove vidike na njegovom triumfalnom putu usavršavanja.

Nemoć savremene književnosti sastoji dakle baš u tomu, što joj u glavnom još nije uspjelo, da nađe pravi put, da sredi nove porive i težnje, koje se u ovim posljednjim vremenima javljaju u društvu i koje su posljedica svjetskog darmara, koji je nastupio nakon najveće ljudske tragedije

Ne valja međutim smetnuti s vida, ako su mnoge obmane, s kojima se je kroz vjekove hranilo ljudstvo, raspršene krutom zbiljom života, da se pomaljaju klice, iz kojih mora da se rodi nova civilizacija bolja od prijašnje. Prirodna evolucija ide svojim tokom neslućenim i često neshvatljivim putevima pripremajući uvijek nove životne uvjete u svim područjima ljudskoga djelovanja.

Vrijeme, koje sada proživljujemo, vrijeme je inkubacije, ono je baš zato nemirno i nervozno, jer osjeća u sebi nešto što ga podražuje, nešto što se komeša u njegovoj nutrini, i u trzavici neizvjesnosti, ono još ne nalazi pravu riječ, da se izjasni i upravi stazom, koja vodi k cilju.

Međutim se opaža i kod nas i kod ostalih kulturnih naroda neka neodoljiva težnja za zdravom reakcijom u svim smjerovima intelektualne ljudske djelatnosti. To je očiti znak, da su se pojedinci stali otimati hipnozi, koja je bila zahvatila ljude, i nastoje svom silom da se povrate na pravu stazu normalnoga razvoja. Uvjereni smo, da će konačno ta struja pobijediti i da će književnost i umjetnost osvježena i oplođena novim idejama, snažnijim zamahom zakoraknuti i zagrabiti u moderni život i da će onda započeti preporod i naše lijepe knjige u duhu i smjeru onih velikih i nepokolebivih principa istinske i zdrave umjetnosti, koji su zajednički svim civilizovanim narodima.

Stj. Ilijić.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi.

Tisak »Tipografije« d. d. Zagreb.

Vodeća marka Istoka

„LYO"

I. Jugoslavenska tvornica kosmetičkih preparata

Vlaška ulica 125. Zagreb Telefon Br. 10-22.

Nudja svoje najnovije kosmetičke preparate:

Shampoon u omotima,
Shampoon tekući,
Poudre u 4 boje,
Poudre special,
Poudre na kilograme,
Poudre u kamenu,
Prašak za zube,
Pasta za zube,
Parfumi.
Eau de Cologne,*
Eau de Cologne Russe,*
Eau de Bouleau (Birkenwasser)
Eau de Quinine,*
Bay-Rum,*
Crema za lice,
Stipsa za brijače,
Sapun za brijače,
Prašak za bijele cipele,
Rouge tekući,
Rouge čvrsti.
Sol za kupke,
Baby Poudre,
Prašak proti znojenju,
Brilliantine tekući,
Brilliantine u teglama,
Brilliantine u tubama,
Pomada za usne,
Crnilo za obrve,
Manicurette,
Huile de Noisette,
Huile de Bardane,
Vinaigre de Toilette,
Coniferenspirit,
Lotion de Lilas,
Spužve od gume.

Preporučamo naše parfume u najnovijim mirisima i u elegantnim brušenim bocama, koji su ravni francuskim parfumima.

Proizvodi označeni sa zvijezdom dobiju se u pol-lit. bocama.

Naše rabljene prazne boce kupujemo.

Tražite naš najnoviji cjenik, dobijete ga badava!

Roba se razašilje i pouzećem! Dobiva se svagdje.

Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.